

Doktorandspegeln 2021

Doktorandernas upplevelser av att genomföra
forskarutbildningen under coronapandemin

Doktorandspegeln 2021. Doktorandernas upplevelser av att genomföra forskarutbildningen under coronapandemin

Rapport 2021:27

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2021

Författare: Kristina Tegler Jerselius (projektledare), Carl Mikael Bergström, Caroline Tovatt

Diarienummer: 51-00435-20

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov

tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning	6
Att genomföra forskarutbildningen på distans.....	13
Coronapandemins effekter på forskningen och forskarutbildningsmiljön.....	22
Doktorandernas arbetsmiljö och hälsa under coronapandemin ..	36
Arbetsbelastning och förseningar under coronapandemin.....	42
Doktorandernas sammantagna bedömning av forskarutbildningen under coronapandemin	49
Avslutande diskussion.....	52

Sammanfattning

Doktorandspegeln 2021 syftar till att få en bild av hur coronapandemin har påverkat forskarutbildningen. I en enkätundersökning beskriver doktoranderna sina upplevelser av hur det har varit att genomföra forskarutbildningen under coronapandemin. UKÄ har ställt frågor om doktorandernas hälsa och mående, i vilken utsträckning de har behövt extra stöd och om de har fått det. Frågor har också ställts om hur materialinsamlingen till avhandlingsarbetet har fungerat och hur doktoranderna upplever att det har fungerat att genomföra forskarutbildningen på distans. Enkäten och resultaten för varje fråga finns tillgänglig på UKÄ:s webbplats www.uka.se. Där finns också den kalibreringsrapport som tagits fram för undersökningen liksom bortfallsanalys och mättekniska rapporter.

Enkätundersökningen är en del av UKÄ:s regeringsuppdrag om att följa upp konsekvenserna för högskolans verksamhet av beslut och insatser som genomförts med anledning av coronaviruset.

Det mesta har fungerat, men inte för alla

Undersökningen visar att majoriteten av doktoranderna tycker att det har fungerat bra att arbeta på distans med avhandlingen. Även om många menar att mängden handledning har minskat under coronapandemin, är de flesta nöjda med kvaliteten på den handledning de har fått. De flesta är också nöjda med digitala forskarutbildningskurser, seminarier och disputationer.

Majoriteten av doktoranderna är även nöjda med den arbetsutrustning för hemarbete som de har haft tillgång till under coronapandemin. De flesta uppger att de har haft en bra kontakt med arbetsgivaren och är nöjda med hur lärosätena har hanterat de utmaningar som har uppkommit som följd av coronapandemin. De flesta som sökt stöd hos företagshälsovård eller studenthälsovård under coronapandemin är nöjda med det stöd som de har fått.

Majoriteten har följt tidplanen i den individuella studieplanen, men för drygt 40 procent har det gått långsammare och en fjärdedel har ansökt (eller kommer att ansöka) om förlängning av sin doktorandtjänst. Undersökningen visar att majoriteten av ansökningarna har beviljats. Sammantaget visar undersökningen därmed att lärosätena överlag har förmått hantera coronapandemins utmaningar på ett sätt som doktoranderna är nöjda med.

Materialinsamling har försenats och det intellektuella utbytet har minskat

Men trots att mycket har fungerat väl under coronapandemin har det också funnits utmaningar. Undersökningen visar att internationella samarbeten har sjunkit och majoriteten av dem som besvarat enkäten svarar att det intellektuella utbytet med andra doktorander och seniora forskare har minskat under coronapandemin. Mer än hälften uppger också att de har behövt ställa in eller senarelägga moment i forskarutbildningen. Det handlar i hög utsträckning om materialinsamling som inte kunnat genomföras och utlandsvistelser som skjutits på framtiden eller ställts in. För många har avhandlingsarbetet därför gått långsammare än planerat och en fjärdedel av alla doktorander uppger att de behövt ändra inriktningen i avhandlingen som en följd av coronapandemin.

Många doktorander uppger att de känner stress och oro över att inte hinna med avhandlingsarbetet inom utsatt tid och att de saknar det sociala sammanhanget runt forskarutbildningen. Undersökningen visar även på skillnader mellan olika forskningsämnesområden. Doktorander inom humaniora och konst har mer negativa erfarenheter av att bedriva forskarstudier under coronapandemin jämfört med doktorander från andra forskningsämnesområden. Undersökningen visar också att de utländska doktoranderna är mer missnöjda, har upplevt större oro och stress, har haft svårare att strukturera sin studietid under coronapandemin och är mer pessimistiska inför framtiden än de svenska doktoranderna.

Inledning

Coronapandemin har inneburit stora påfrestningar för såväl lärosätenas personal som för studenter och doktorander. Omställningen till distansstudier och distansarbete har påverkat villkoren för utbildningarnas och forskningens genomförande och medfört förändringar i studiemiljön och arbetsmiljön för studenter, doktorander, lärare och annan personal. Den här undersökningen fokuserar på doktorandernas situation under coronapandemin. Vilka effekter har coronapandemin haft på doktorandernas arbetsmiljö och hälsa? Hur upplever doktoranderna att kvaliteten på forskarutbildningen har påverkats? Det är frågor som blir belysta i den här rapporten.

Den 15 mars 2020 utfärdade Folkhälsomyndigheten rekommendationer om att undervisning på högskolenivå skulle genomföras på distans till följd av coronapandemin. Samtliga högskolor och universitet hörsammade rekommendationen, och den undervisning som tidigare bedrivits på campus övergick till stor del till att ges på distans under resterande delen av vårterminen samt höstterminen 2020 och vårterminen 2021.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i uppdrag av regeringen att följa effekterna coronapandemin på universitet och högskolor, däribland övergången till distansundervisning och distansarbete. Doktorandspeglarna 2021 är en del i det uppdraget och den är den fjärde nationella enkätundersökningen riktad till doktorander som genomförts av UKÄ och UKÄ:s föregångare Högskoleverket (HSV).¹ Syftet med undersökningen är att följa upp hur distansarbetet och distansstudierna har påverkat forskarutbildningens kvalitet och doktorandernas studiemiljö och arbetsmiljö. Enkäten utgår från doktorandernas perspektiv med fokus på deras erfarenheter och uppfattningar.

UKÄ har ställt frågor om hur det har fungerat att genomföra avhandlingsarbetet på distans, i vilken utsträckning moment har ställts in eller skjutits upp, hur doktorandernas hälsa har varit under coronapandemin, vilket stöd de har fått och vilket medinflytande de har haft på sina institutioner. UKÄ har också frågat hur handledningen fungerat, hur doktoranderna tror att coronapandemin har påverkat deras framtida karriärmöjligheter och vilket sammanfattande omdöme doktoranderna vill ge sin utbildning under coronapandemin.

Studien är precis som tidigare doktorandspeglar ett komplement till UKÄ:s kvalitetsutvärderingar, den officiella statistiken om högskolan, uppföljningar och analyser samt de granskningar UKÄ gör av

¹ Tidigare doktorandspeglar publicerades av UKÄ 2016 och av Högskoleverket 2008 och 2003.

doktorandernas rättssäkerhet. Resultaten från undersökningen kan användas i lärosätenas eget kvalitetsarbete.

Forskarutbildningen i Sverige – en kort introduktion

Det här avsnittet ger en kortfattad introduktion till forskarutbildningen i Sverige: hur doktorandpopulationen ser ut, hur doktoranderna försörjer sig och hur forskarutbildningen är uppbyggd.²

En jämn könsfördelning och hög andel utländska doktorander i doktorandpopulationen

Hösten 2020 fanns 17 100 doktorander vid svenska universitet och högskolor. Flest doktorander, en tredjedel, fanns inom medicin och hälsovetenskap. Därefter följde naturvetenskap och teknik med 22 respektive 20 procent. Ytterligare 17 procent studerade inom samhällsvetenskap, 6 procent inom humaniora och konst och 2 procent studerade inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

Sett till hela doktorandpopulationen är fördelningen mellan andelen kvinnor och män jämn. Men könsfördelningen inom olika forskningsämnesområden skiljer sig åt. Bland de svenska nybörjarna i utbildning på forskarnivå inom naturvetenskap 2020 var andelen kvinnor 33 procent. Det kan jämföras med motsvarande andel inom samhällsvetenskap som var 66 procent.

Hösten 2020 utgjorde de utländska doktoranderna 37 procent av det totala antalet doktorander.³ Naturvetenskap, teknik samt medicin och hälsovetenskap är de tre forskningsämnesområden som har flest utländska doktorander. Den övervägande delen av de utländska doktorandnybörjarna kommer från länder utanför EU. Flest doktorandnybörjare kom från Asien 2020 (främst från Kina, Indien och Iran). Det EU-land som hade flest doktorandnybörjare 2020 var Tyskland, följt av Italien, Nederländerna och Spanien.⁴

De flesta har doktorandanställning

Majoriteten av doktoranderna, 69 procent, hade hösten 2020 en doktorandanställning, medan 3 procent hade en annan anställning inom högskolan och 6 procent försörjde sig med hjälp av stipendier. Totalt 17 procent av doktoranderna hade en anställning utanför högskolan inom

² Det mesta i kapitlet bygger på UKÄ (2021) *Universitet och högskolor, årsrapport*, rapport 2021:17. Där finns mer information om forskarutbildningen för den som vill fördjupa sig ytterligare.

³ Med utländsk doktorand avses "personer från andra länder som är antagna till och bedriver utbildning på forskarnivå i Sverige. De har antingen beviljats uppehållstillstånd för studier mindre än två år innan doktorandstudierna påbörjades eller så är de utrikes födda och har invandrat mindre än två år innan doktorandstudierna påbörjades". <https://www.uka.se/statistik--analys/hogskolan-i-siffror/statistik/beskrivningar-av-statistiken-i-databasen-hogskolan-i-siffror/utbildning-pa-forskarniva.html>.

⁴ UKÄ (2021) *Flest utländska doktorandnybörjare från Asien*, registreringsnummer 00472-21.

vilken de bedrev forskarutbildning. Där ingår läkare eller annan sjukvårdspersonal, företagsdoktorander eller andra anställningar utanför högskolan. Omkring 5 procent av doktoranderna hade övrig försörjning.

Studietiden inom forskarutbildningen

En doktorsexamen är tänkt att motsvara en nominell studietid på fyra år på heltid. Men det är vanligt att doktorander har en kombination av 80 procents forskarstudier och 20 procents institutionstjänstgöring (exempelvis undervisning på grundnivå och avancerad nivå), och då blir den faktiska studietiden fem år. Majoriteten av doktoranderna (56 procent) ägnade sig på heltid åt forskarutbildning hösten 2020.⁵ En del doktorander studerar på deltid på forskarutbildningen vid sidan av ett annat arbete. Till exempel kan doktorander inom medicin och hälsovetenskap arbeta som läkare.

En skräddarsydd utbildning

En forskarutbildning är till stora delar skräddarsydd utifrån doktorandens forskningsfråga. Vid sidan av avhandlingsarbetet ingår även andra moment, en del valbara och andra obligatoriska. Många forskarutbildningar inleds med forskarutbildningskurser. Kurserna varierar mellan forskarutbildningsämnen till innehåll och form och det finns kurser både med och utan undervisning. En del kurser inbegriper laborationer eller praktisk konstnärlig verksamhet. De flesta forskarstuderande deltar regelbundet i seminarier på hemmainstitutionen och de flesta presenterar sin forskning i forskningsnätverk eller på nationella och internationella konferenser.

En forskarutbildning ser också olika ut beroende på forskningsämnesområde. Skillnaderna kan tydliggöras genom en jämförelse mellan en forskarutbildning inom medicin och en forskarutbildning inom humaniora. Som doktorand inom medicin ingår du vanligtvis i en forskargrupp och avhandlingsarbetet är en del i ett större forskningsprojekt. Det innebär att doktoranderna har ett stort stöd från seniora forskare i att formulera och avgränsa forskningsproblem, att välja vetenskaplig metod samt att analysera och tolka insamlade data. En avhandling inom medicin är dessutom vanligtvis en sammanläggningsavhandling som består av flera vetenskapliga artiklar, där varje artikel har flera författare. Det innebär att doktorander inom medicin också har ett starkt stöd i att skriva vetenskapliga texter. Även forskarutbildning inom hälsovetenskap, naturvetenskap, teknik samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin är vanligtvis uppbyggda på det här sättet.

⁵ Med heltid avses att doktoranden har en aktivitetsgrad mellan 80 och 100 procent, eftersom många doktorander har institutionstjänstgöring under sin utbildningstid.

Att vara doktorand inom humaniora är i stället i hög utsträckning ett ensamarbete. Det är mindre vanligt att avhandlingsarbetet ingår som en del i ett större forskningsprojekt. Den enskilda doktoranden väljer, avgränsar och motiverar i hög utsträckning själv sitt forskningsproblem, avhandlingens teoretiska ramar samt metod för att samla in och analysera data. En avhandling inom humaniora skrivs dessutom ofta som en monografi, vilket innebär att doktoranden är ensam författare till doktorsavhandlingen. Forskarutbildning inom samhällsvetenskap kan också vara uppbyggd på det här sättet. Det tar i genomsnitt längre tid att skriva en avhandling inom humaniora jämfört med medicin.⁶ Under 2020 utfärdades totalt 3 020 examina på forskarnivå, varav 2 570 doktorsexamina och 450 licentiatexamina.⁷

Metod och upplägg

Doktorandspegeln är en enkätundersökning som riktas till ett urval av landets doktorander. Liksom tidigare enkätundersökningar riktade till doktorander (Doktorandspegeln 2003, 2008 och 2016) handlar frågorna i den här enkäten om doktorandernas upplevelser av att gå en forskarutbildning. En del av frågorna handlar om innehållet i forskarutbildningen och doktorandernas uppfattningar om forskarutbildningens kvalitet. Andra frågor handlar om doktorandernas utbildningsmiljö och arbetsmiljö samt deras fysiska och psykiska hälsa. Metoden i den här enkätundersökningen liknar i de flesta hänseenden den som använts i de tidigare doktorandspeglar som UKÄ och HSV gjort.

I tidigare enkätundersökningar har samma frågor återkommit för att möjliggöra en jämförelse över tid. 2021 års doktorandenkät bryter det mönstret. I stället för att ställa samma frågor som tidigare har UKÄ valt att formulera nya frågor med fokus på hur coronapandemin har påverkat doktorandernas upplevelser av att gå en forskarutbildning. Men liksom tidigare handlar frågorna om doktorandernas syn på utbildningskvalitet och hur de uppfattar sin studiemiljö och arbetsmiljö.

Liksom i tidigareundersökningar har UKÄ samarbetat med Statistikmyndigheten SCB för urval, utskick, materialinsamling och sammanställning samt viss bearbetning av data.

⁶ Ett sätt att mäta genomströmningen är att mäta examensfrekvensen efter åtta år. Av nybörjarna 2012 inom humaniora och konst hade 59 procent avlagt en doktorsexamen 2020, det vill säga inom åtta år. Motsvarande andel för doktorander inom medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap är 78 procent. Inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin var andelen högst med 83 procent, men det är få doktorander inom det forskningsämnesområdet. *Doktorander och examina på forskarnivå 2020*, UF 21 SM 2021, UKÄ och SCB.

⁷ Jämfört med 2019 var det en tydlig nedgång: 170 färre doktorsexamina och 30 färre licentiatexamina. Det innebär att antalet examinerade på forskarnivå minskade för fjärde året i rad. Den främsta orsaken till nedgången är att antalet nybörjare på forskarnivå minskade mellan 2012 och 2016.

Enkäten och datainsamling

Enkäten skickades ut den 17 maj 2021. Materialinsamlingen avslutades den 5 juli 2021 efter att två påminnelser skickats ut. Enkäten består av 41 frågor och den sista frågan är en öppen fråga som ger doktoranderna möjlighet att kommentera undersökningen och utveckla sina svar på enkätfrågorna. Några av fritextsvaren är inlagda i rapporten som citat för att illustrera resultaten av enkätundersökningen. Frågorna i enkäten handlar om hemarbete, handledning, materialinsamling till avhandlingsarbetet, tidsåtgång, digitala seminarier och disputationer, stöd från arbetsgivare, hälsa och psykosociala förhållanden, förseningar samt sammantagen upplevd kvalitet.

Enkäten fanns tillgänglig både på svenska och engelska. Doktoranderna kunde välja om de ville besvara enkäten via webb eller som en pappersenkät. Enkäten finns tillgänglig på UKÄ:s webbplats.

Urval

Doktorandspegeln 2021 bygger på en urvalsundersökning. SCB skapade en urvalsram utifrån universitets- och högskoleregistret höstterminen 2020. Urvalsramen utgjordes av 12 867 doktorander (antagna till antingen licentiatexamen eller doktorsexamen) vid svenska lärosäten med minst 50 procents aktivitet höstterminen 2020, samt minst 10 procents aktivitet under vårterminen 2020 och höstterminen 2019 för de forskarstuderande med studiestart före hösttermin 2020. Även utländska doktorander ingår i undersökningen.

Genom ett så kallat stratifierat urval valdes 4 002 doktorander ut att delta i undersökningen. Stratifieringen gjordes utifrån forskningsämnesområde och starttermin. Totalt bildades 18 strata. För mer information om urval och stratifiering hänvisas till den kalibreringsrapport som UKÄ med hjälp av SCB tagit fram för undersökningen och som finns tillgänglig på UKÄ:s webbplats.

Dessutom hämtades bakgrundsvariabler från Registret över totalbefolkningen (RTB) och Universitets- och högskoleregistret (höstterminen 2020). Bakgrundsvariablerna användes för att skapa ett urval som var representativt för hela doktorandpopulationen.

Bakgrundsvariabler:

- kön
- ålder
- födelseland (inrikes/utrikes född)
- forskningsämnesgrupp (3-siffernivå)
- lärosäte
- aktivitet
- termin när man påbörjade forskarstudierna.

Svarsfrekvens och bortfall

Enkäten skickades till 4 002 doktorander och 1 661 doktorander besvarade den. Det motsvarar en svarsfrekvens på 41,5 procent. Svarsfrekvensen är lägre än i de tidigare undersökningarna 2003 (72 procent), 2008 (66 procent) och 2016 (47,5 procent).

Bortfallet består dels av objektsbortfall, som innebär att frågeblanketten inte är besvarad alls, dels av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor i blanketten inte är besvarade. Det partiella bortfallet ligger under 1 procent för de flesta av frågorna. Det högsta partiella bortfallet, 6 procent, finns i fråga 33 som är en fråga om man vänt sig till studenthälsan för stöd under pandemin. Frågan har totalt sett ett litet antal svarande. Partiellt bortfall kan bero på att en fråga är svår att förstå, är känslig, att uppgiftslämnaren glömmer att besvara frågan eller att instruktionerna vid så kallade filterfrågor misstolkas.

Objektsbortfall kan bland annat bero på att uppgiftslämnaren inte är villig att delta i undersökningen, att uppgiftslämnaren inte går att nå eller att uppgiftslämnaren är förhindrad att medverka. Objektsbortfallet i undersökningen uppgår till 58,5 procent. För att hantera den snedfördelning som bortfallet kan leda till, har UKÄ med hjälp av SCB gjort en bortfallsanalys och viktat värdena. Bortfallsanalysen och viktningen beskrivs grundligare i de mättekniska rapporter som finns tillgängliga på UKÄ:s webbplats.

Resultatredovisning

Undersökningen har en godtagbar svarsfrekvens och UKÄ bedömer att resultaten ger en god bild av doktorandernas situation under coronapandemin. I rapporten redovisas de viktade svaren från de 1 661 doktorander som besvarade enkäten.

Liksom i tidigare doktorandspeglar har forskarutbildningarna delats in i något av de sex forskningsämnesområden som används i den officiella statistiken:

- 1 Naturvetenskap
- 2 Teknik
- 3 Medicin och hälsovetenskap
- 4 Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin
- 5 Samhällsvetenskap
- 6 Humaniora och konst.

Resultatet för varje enskild fråga redovisas först totalt och därefter utifrån forskningsämnesområde, uppdelat på kvinnor och män, om det är

svenska eller utländska doktorander samt uppdelat på hur långt doktoranden kommit i sin utbildning. På UKÄ:s externa webbplats redovisas resultaten för varje fråga.

Kvalitetssäkring och förankring

Doktorandenkäten har kvalitetssäkrats och förankrats i flera grupper internt på myndigheten. Projektgruppen har även informerat om arbetet och fått synpunkter från UKÄ:s två referensgrupper för det nationella kvalitetssäkringssystemet, med representanter från lärosäten, studenter, doktorander, Vetenskapsrådet och Sveriges universitetslärare och forskare (SULF), arbetstagarorganisationer och arbetsgivarorganisationer. Innan enkäten gick ut, bearbetades frågorna av mätteknisk expert på Statistikmyndigheten SCB. Som nämnts ovan står SCB för de statistiska beräkningarna och kvalitetssäkringen av enkäten.

Att genomföra forskarutbildningen på distans

Några viktiga resultat:

- Doktorander inom humaniora och konst samt samhällsvetenskap har i högst grad genomfört sin forskarutbildning på distans och har upplevt flest hinder.
- Det har varit svårare för doktoranderna att strukturera studietiden särskilt för dem som genomfört forskarutbildningen på distans och för utländska doktorander.
- De flesta är nöjda med de digitala forskarutbildningskurserna, seminarierna och disputationerna.

Inledning

Coronapandemin har inneburit att en stor del av lärosätenas verksamhet har övergått till att ske på distans. Den har inneburit att kurser, seminarier och disputationer ägt rum via digitala mötesplatser. För att förstå hur omställningen har påverkat doktoranderna och deras möjligheter att fullfölja sin forskarutbildning, har UKÄ ställt frågor om doktorandernas upplevelser av att genomföra delar av forskarutbildningen på distans.

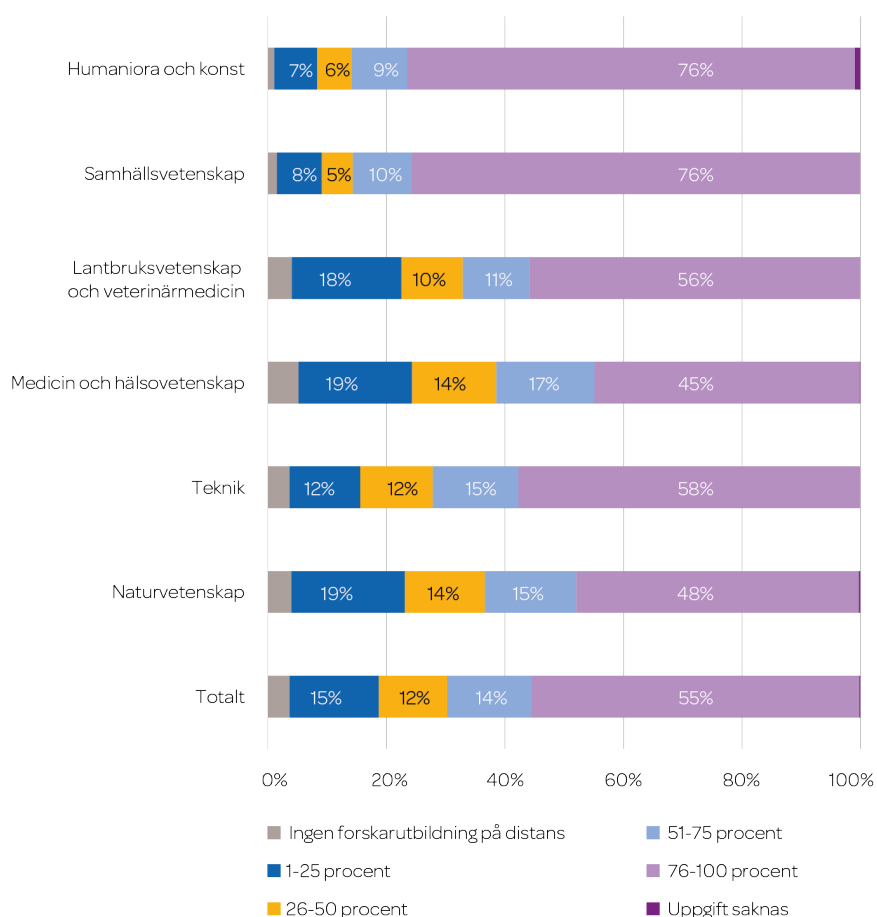
Doktorander inom humaniora, konst och samhällsvetenskap har i högst grad genomfört sin forskarutbildning på distans

Även om huvuddelen av aktiviteterna inom forskarutbildningen övergick till att genomföras på distans som följd av Folkhälsomyndighetens rekommendationer, har också en del aktiviteter fortsatt ägt rum på campus under coronapandemin.⁸ På frågan ”Ungefär hur mycket av din forskarutbildning har du genomfört på distans en genomsnittlig vecka under pandemin?” svarar 55 procent av doktoranderna att de genomfört all, eller nästan all, forskarutbildning på distans (76–100 procent av

⁸ UKÄ (2021) *Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser*, rapport 2021:5, s. 31ff.

tiden). Det innebär att majoriteten av doktoranderna har genomfört huvuddelen av forskarutbildningen på distans under coronapandemin.

Figur 1. Ungefär hur mycket av din forskarutbildning har du genomfört på distans en genomsnittlig vecka under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

Men svaren skiljer sig åt i en jämförelse mellan olika forskningsämnesområden. Doktorander inom humaniora och konst samt inom samhällsvetenskap är de som i högst utsträckning svarar att de genomfört sin forskarutbildning på distans. Bland dem uppger 76 procent att de genomfört sin forskarutbildning på distans 76–100 procent av tiden. Det kan jämföras med doktorander inom medicin och hälsovetenskap där enbart 45 procent, det vill säga mindre än hälften av doktoranderna, ger samma svar.

En tänkbar förklaring till att en så hög andel av doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap genomfört sin forskarutbildning på campus kan vara att många lärosäten fortsatt att hålla sina lokaler för laborationer öppna under coronapandemin. Det har ökat möjligheterna för doktoranderna inom laborativa ämnen, exempelvis medicin och hälsovetenskap, att genomföra sin forskarutbildning på campus.

Platsbrist och dålig ergonomi i hemmet har varit hinder

UKÄ har också ställt frågor för att ta reda på hur doktoranderna upplever att det har fungerat att genomföra delar av forskarutbildningen på distans och om det har funnits några hinder. På frågan ”Har något av följande väsentligt hindrat dig från att genomföra forskarutbildning på distans under pandemin?” svarar 51 procent av doktoranderna att ”platsbrist, dålig ergonomi, ljus etc. hemma” varit väsentliga hinder. Det innebär att en majoritet av doktoranderna har upplevt att brister i ergonomi och arbetsmiljö i hemmet hindrat dem i deras forskarstudier när forskarutbildningen har genomförts på distans.

Frågan är en flervalfråga och doktoranderna har kunnat markera flera svarsalternativ. Utöver platsbrist, dålig ergonomi och otillräckligt ljus svarar 29 procent av doktoranderna att de har saknat tillgång till lokaler och utrustning och 17 procent har saknat en digital infrastruktur. Även andra faktorer har påverkat doktorandernas möjligheter att genomföra sin forskarutbildning på distans. Nästan en fjärdedel (22 procent) av doktoranderna svarar att de har blivit störda i sina forskarstudier av hemmavarande barn eller andra familjemedlemmar. Även andra undersökningar har visat att doktorander som är trångbodda och har hemmavarande barn har haft svårigheter att genomföra sitt avhandlingsarbete i hemmet.⁹

Citat om att arbeta från hemmet

”Svårare att hinna med då grundskolebarn jobbat online hemifrån. Detta har bidragit till mer stress och oro.”

Men undersökningen visar också att det finns en relativt stor grupp doktorander som kunnat bedriva sina doktorandstudier utan större hinder. Hela 36 procent, det vill säga mer än en tredjedel av doktoranderna, svarar att de inte väsentligt hindrats att genomföra sina forskarutbildningsstudier på distans under coronapandemin. Det innebär att distansarbetet har fungerat väl, eller åtminstone godtagbart, för mer än en tredjedel av doktoranderna.

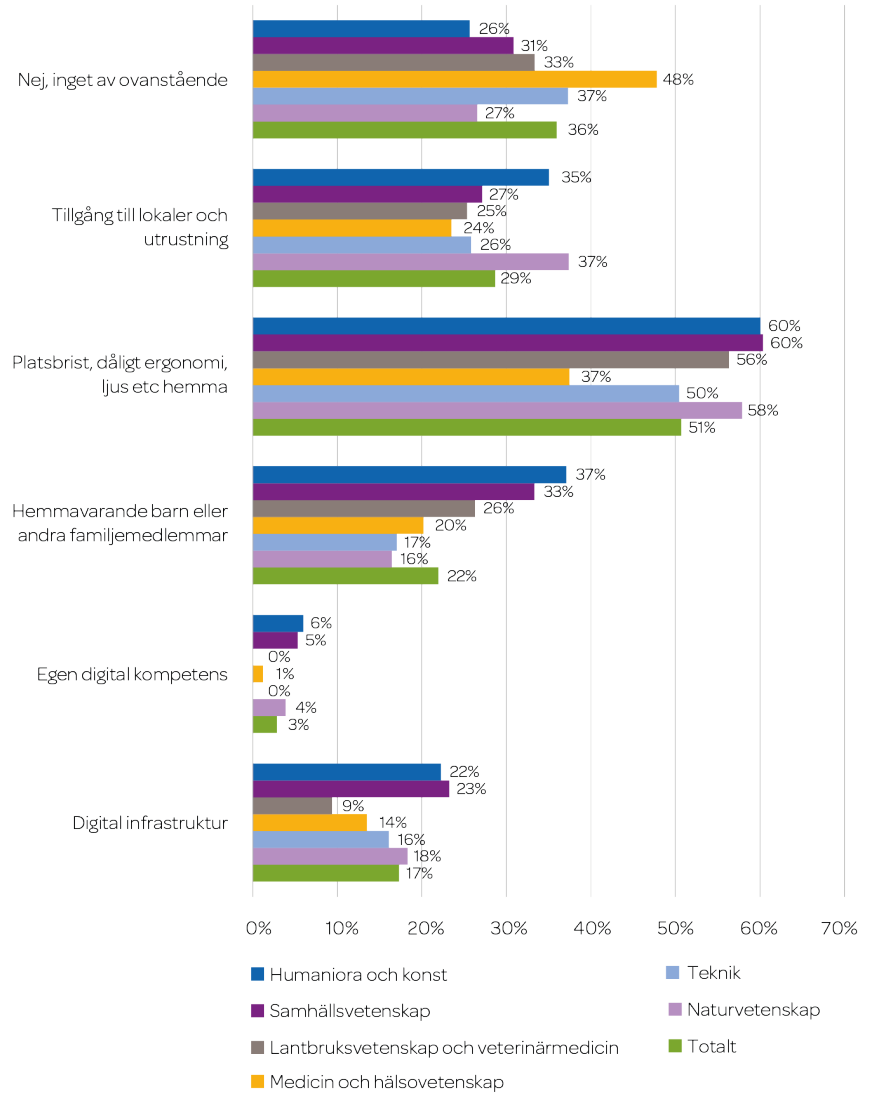
Doktorander inom humaniora, konst och samhällsvetenskap har upplevt flest hinder

Undersökningen visar också att det finns betydande skillnader mellan olika forskningsämnesområden. Bland doktorander inom medicin och hälsovetenskap uppger nästan hälften (48 procent) att de inte väsentligt hindrats att genomföra sin forskarutbildning på distans under

⁹ UKÄ (2021) Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser, rapport 2021:5, s. 42f.

coronapandemin. Som framgick ovan är det här en grupp doktorander som i låg utsträckning har genomfört sina doktorandstudier på distans. Doktorander inom den här gruppen har i stället haft tillgång till lokaler som har varit anpassade till deras forskarutbildning när de haft behov av dem. De arbetsuppgifter som har utförts i hemmet har därmed begränsats och sannolikt varit bättre avpassade till förhållandena hemma, vilket kan förklara gruppens generellt sett positiva hållning.

Figur 2. Har något av följande väsentligt hindrat dig från att genomföra forskarutbildning på distans under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

Det är i stället doktorander inom humaniora och konst samt samhällsvetenskap som upplever störst hinder. Bara 26 procent av doktoranderna inom humaniora och konst (och 31 procent av doktoranderna inom samhällsvetenskap) uppger att de inte väsentligt hindrats att genomföra sin forskarutbildning på distans under coronapandemin. Doktorander inom de här forskningsämnesområdena har, till skillnad från doktorander inom medicin och hälsovetenskap, i hög utsträckning genomfört huvuddelen av sin forskarutbildning på

distans under coronapandemin. Det är med andra ord de doktorandgrupper som i störst utsträckning genomfört sin utbildning på distans som är de som blivit mest påverkade av brister i den digitala infrastrukturen, trångboddhet och störande familjemedlemmar.

Svårare att strukturera studietiden – särskilt för dem som genomfört forskarutbildningen på distans och för utländska doktorander

Tidigare undersökningar har visat att många studenter på grundnivå och avancerad nivå har upplevt svårigheter i att upprätthålla studiemotivation och att strukturera sin studietid när utbildningen har getts på distans som en följd av coronapandemin.¹⁰ För att bättre förstå coronapandemins effekter på forskarutbildningen har UKÄ ställt frågor om de här svårigheterna har omfattat också till studenter på forskarnivå.

På frågan ”Hur tycker du att det fungerar att strukturera studietiden under pandemin?” uppgav 45 procent att det var svårare än innan, 45 procent att det var likadant som innan och 9 procent svarade att det var lättare än innan. Doktoranderna inom naturvetenskap samt humaniora och konst var de grupper där flest, 53 procent, svarade att det var svårare att strukturera sin studietid jämfört med innan pandemin. Detta kan jämföras med doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap där bara 34 procent svarade att det var svårare.

För de doktorander som har genomfört huvuddelen av forskarutbildningen på distans under coronapandemin (exempelvis doktorander inom humaniora och konst) har sannolikt många av de rutiner som normalt finns på en arbetsplats försvunnit genom övergången till distansarbete. Det kan vara en förklaring till att den här doktorandgruppen har upplevt större svårigheter att strukturera sin studietid. Det kan också förklara varför doktorander inom medicin och hälsovetenskap (som i lägre omfattning genomfört forskarutbildningen på distans) har haft lättare att strukturera sin studietid under coronapandemin. Vardagliga rutiner, som att gå iväg till en arbetsplats, har i högre utsträckning kvarstått för den här doktorandgruppen.

Men undersökningen visar också att det finns en grupp doktorander (9 procent) som upplever att det varit lättare att strukturera studietiden under coronapandemin. Tidigare undersökningar visar att en del ser fördelar med distansarbetet, exempelvis genom minskad restid. Det är också möjligt att den minskade sociala interaktionen med studenter och andra forskare samt färre nationella och internationella resor kan ha upplevts som en lättnad av en del, vilket skulle kunna förklara resultatet. I UKÄ:s undersökning om coronapandemins konsekvenser på

¹⁰ UKÄ (2021) *Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser*, rapport 2021:5, s. 17f.

forskningen framträder en liknande bild. Av de tillfrågade forskarna upplever 12 procent att det har fungerat bättre att forska hemifrån på distans jämfört med att forska på arbetsplatsen.¹¹

Citat om att strukturera studietiden

”Under pandemin har jag arbetat hemifrån, vilket lett till att jag kunnat strukturera mina studier utan avbrott. Jag har sluppit att pendla flera timmar varje dag till min arbetsplats, vilket jag ser som positivt. Samtidigt blir det också fler timmars arbete, eftersom jag inte har restiden att förhålla mig till.”

Det finns inga könsskillnader eller skillnader beroende på studiestart. Däremot angav 57 procent av de utländska doktoranderna, men bara 37 procent av de svenska, att det var svårare att strukturera studietiden under coronapandemin.

De flesta är nöjda med de digitala forskarutbildningskurserna

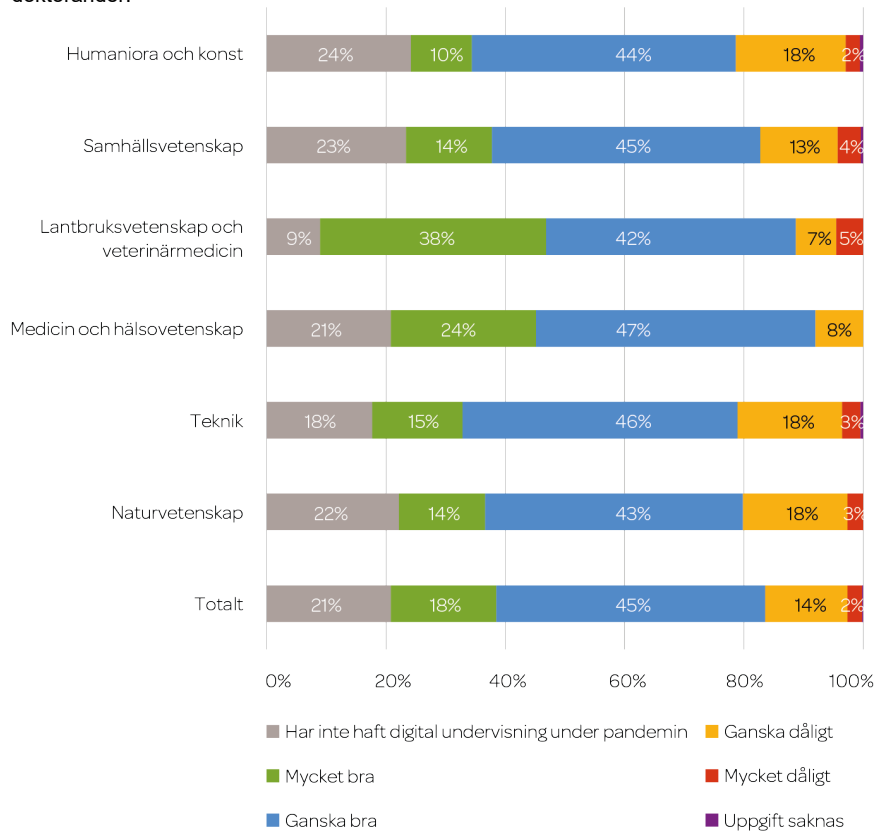
Coronapandemin har inneburit att en stor del av undervisningen, på samtliga nivåer, har övergått till att ges via digitala mötesplatser. Det finns flera undersökningar av hur övergången till distansundervisning har upplevts av lärare och av studenter på grundnivå och avancerad nivå.¹² Men det saknas en nationell bild av hur doktoranderna har upplevt distansundervisningen. UKÄ har därför ställt frågor om det i enkäten.

På frågan ”Hur tycker du att digital undervisning i forskarutbildningskurserna sammantaget fungerat under pandemin?” svarade majoriteten (63 procent) att det har fungerat mycket eller ganska bra, medan 16 procent svarade att det fungerat ganska eller mycket dåligt. Svaren skiljer sig åt i en jämförelse mellan olika forskningsämnesområden. Doktoranderna inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin uppgav till 80 procent att den digitala undervisningen har fungerat mycket eller ganska bra. Motsvarande andel bland doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap är 70 procent. Men bland doktoranderna inom humaniora och konst var det bara drygt hälften (54 procent) som svarade att den digitala undervisningen fungerat mycket eller ganska bra.

¹¹ Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen, registreringsnummer 51-00435-20.

¹² UKÄ (2021) Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser, rapport 2021:5, UKÄ (2021) Studentspegeln 2021. Studenters upplevelser av att studera under coronapandemin, rapport 2021:37, UKÄ (2021) Planering och genomförande av undervisning i en pandemi. En fallstudie av tio kurser på grundnivå, rapport 2021:33.

Figur 3. Hur tycker du att digital undervisning i forskarutbildningskurserna sammantaget fungerat under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

Det finns inga könsskillnader, skillnader beroende på studiestart eller mellan utländska och svenska doktorander.

Majoriteten är nöjd med de digitala seminarierna

En viktig del i forskarutbildningen är att delta i olika former av seminarier. För doktoranderna är seminarierna tillfällen när de presenterar sin forskning, granskar andras forskning, diskuterar metodfrågor och teoretiska tolkningsramar. Även seminarieverksamheten har genomförts digitalt under coronapandemin. För att få en bild av hur doktoranderna upplever att seminarieverksamheten har fungerat, har UKÄ ställt frågor om det i enkäten.

På frågan ”Hur tycker du att det sammantaget har fungerat med andra digitala seminarier (utöver forskarutbildningskurser) under pandemin?” svarade en klar majoritet (76 procent) att det har fungerat mycket eller ganska bra med digitala seminarier. Att seminarier har fungerat väl under coronapandemin är en uppfattning som doktoranderna delar med många forskare. I en undersökning av coronapandemins konsekvenser på

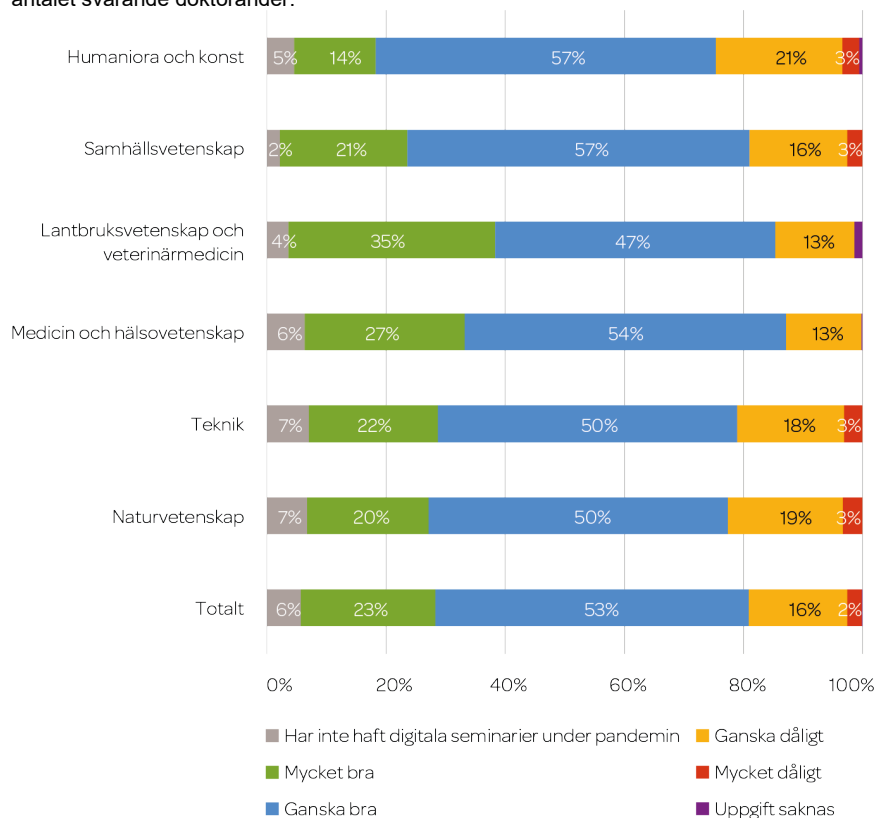
forskningen framgår att många är nöjda med de digitala seminarierna, jämfört med andra sammankomster som genomförts digitalt.¹³

Citat om digitala seminarier

”Jag tror att distansarbete med digitala online-seminarier blir en naturlig del att kombinera med campus-seminarier, vilket skapar utökad utrymme för samverkan med andra lärosäten. Det är positivt.”

Men det finns också en grupp doktorander (18 procent) som upplever att de digitala seminarierna har fungerat ganska eller mycket dåligt. Det finns inga skillnader beroende på forskningsämnesområde, kön, studiestart eller mellan utländska och svenska doktorander.

Figur 4. Hur tycker du att det sammantaget har fungerat med andra digitala seminarier (utöver forskarutbildningskurser) under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

Majoriteten tycker att digitala disputationer har fungerat väl

En forskarutbildning avslutas med en offentlig disputation, när doktorsavhandlingen ska försvaras muntligt. För de doktorander som är i

¹³ Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen, registreringsnummer 51-00435-20.

början eller mitten av i sin utbildning kan disputationen även vara ett viktigt lärotillfälle som ger inblick i hur det akademiska samtalet förs och hur kritik formuleras och bemöts. Under coronapandemin övergick disputationerna till att genomföras digitalt. UKÄ har ställt frågor om hur doktoranderna tycker att det har fungerat.

På frågan ”Hur tycker du att det sammantaget har fungerat med digitala disputationer under coronapandemin?” svarade 66 procent att det har fungerat mycket eller ganska bra med digitala disputationer. Svaren skiljer sig något i en jämförelse mellan olika forskningsämnesområden. Bland doktoranderna inom teknik och naturvetenskap uppgav cirka 70 procent att digitala disputationer har fungerat mycket eller ganska bra. Motsvarande andel bland doktorander inom humaniora och konst var 57 procent. Men även om doktorander inom humaniora och konst är mindre positiva än genomsnittet visar undersökningen att majoriteten inom även den här gruppen är nöjda med hur de digitala disputationerna har fungerat. Det finns inga könsskillnader, skillnader beroende på studiestart eller mellan hur utländska och svenska doktorander har besvarat frågan.

Coronapandemins effekter på forskningen och forskarutbildningsmiljön

Några viktiga resultat:

- Majoriteten tycker att det har fungerat ganska bra att arbeta med avhandlingen på distans, men det finns skillnader mellan olika forskningsämnesområden.
- Många doktorander upplever att mängden handledning har minskat, men de flesta är nöjda med kvaliteten på handledningen.
- Kontakten med andra doktorander och seniora forskare har begränsats, och många doktorander har saknat intellektuella utbytet i forskarutbildningsmiljöerna under coronapandemin.
- Majoriteten av doktoranderna har behövt ställa in eller senarelägga moment i forskarutbildningen.
- Internationella kontakter har minskat och materialinsamlingen till avhandlingsarbetet har blivit lidande för många doktorander.
- En fjärdedel av doktoranderna har behövt ändra forskningsinriktning som följd av coronapandemin.

Inledning

Coronapandemin har medfört restriktioner för att minska smittspridningen i samhället. Restriktionerna har påverkat möjligheterna att resa och möjligheterna till fysiska möten. Vissa metoder för materialinsamling, till exempel besök på arkiv och bibliotek, fältstudier och intervjustudier, har försvårats och kan ha bedömts vara omöjliga att genomföra på ett smittsäkert sätt. UKÄ har ställt frågor om hur materialinsamlingen till avhandlingen har påverkats av coronapandemin, vilka aktiviteter som har ställts in eller senarelagts och i vilken utsträckning doktoranderna har behövt ändra forskningsinriktning på grund av coronapandemin.

Coronapandemin har också inneburit att forskningsmiljöerna och kontaktytorna mellan doktorander och mellan doktorander och andra forskare har påverkats. De fysiska träffarna har begränsats och ersatts med digitala möten och den spontana interaktionen inom forskarutbildningsmiljön har försvårats som följd av

smittskyddsrestriktionerna. UKÄ har ställt frågor om hur doktoranderna upplever att forskarutbildningsmiljön har påverkats av coronapandemin.

Majoriteten tycker att det har fungerat ganska bra att arbeta med avhandlingen på distans

En stor del av avhandlingsarbetet har skett på distans. För att få reda på hur doktoranderna har upplevt det har UKÄ ställt frågor i enkäten. På frågan ”Hur tycker du att det sammantaget har fungerat att arbeta med avhandlingen eller motsvarande på distans under pandemin?” svarade 60 procent att det har fungerat ganska eller mycket bra.

Citat om att arbeta med avhandlingen på distans

”Eftersom jag var i slutfasen påverkades jag inte så mycket då jag mest skrev klart. Jag hade argumenten och datan, behövde lugn och ro. Kunde då och då träffa andra människor som jobbade på distans, till exempel på promenader.”

En mindre grupp doktorander (5 procent) svarar att det har fungerat mycket dåligt att arbeta med avhandlingen på distans. Doktoranderna inom humaniora och konst har upplevt störst problem. Där angav 12 procent att det har fungerat mycket dåligt att arbeta med avhandlingen på distans och ytterligare 32 procent svarade att det har fungerat ganska dåligt. Det kan jämföras med doktorander inom medicin och hälsovetenskap, där en betydligt lägre andel (15 procent) svarade att det har gått ganska eller mycket dåligt att arbeta på distans med avhandlingen.

En tänkbar förklaring till skillnaderna mellan olika forskningsämnesområden (utöver de skillnader i omfattningen av distansarbetet som diskuterats ovan) kan vara att doktorander inom medicin och hälsovetenskap i högre utsträckning genomför sin forskarutbildning inom större forskningsprojekt och därmed har ett ökat stöd från andra forskare i sitt avhandlingsarbete. Det kan ha gjort distansarbetet lättare att hantera, vilket skulle kunna förklara att högre nöjdheten med distansarbetet i den här doktorandgruppen.

För doktorander inom humaniora och konst är avhandlingsarbetet i stället i hög utsträckning ett individuellt projekt där problemformulering, metodval, materialinsamling, analys och skrivande är individuella aktiviteter. Det ensamarbete det innebär att vara doktorand inom humaniora och konst kan göra distansarbetet svårare att hantera, vilket skulle kunna förklara resultaten.

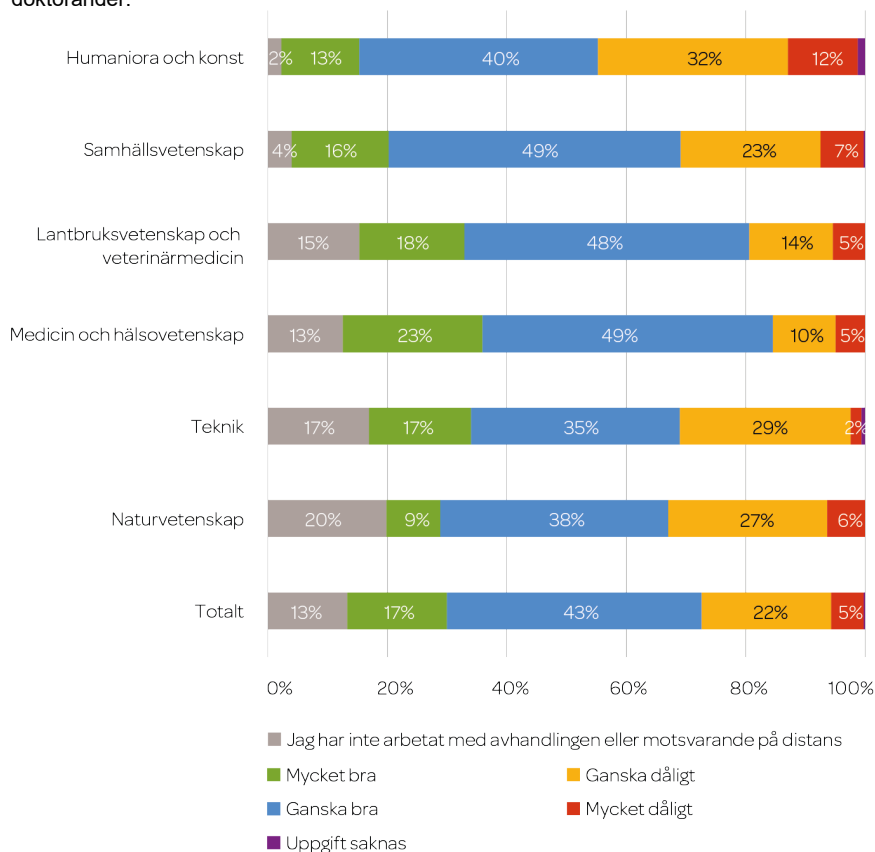
Det finns inga könsskillnader i hur frågan har besvarats. Däremot finns det vissa skillnader mellan hur svenska och utländska doktorander har svarat. Bland de svenska doktoranderna svarar 20 procent att det har

fungerat mycket bra att arbeta med avhandlingen på distans, vilket kan jämföras med 11 procent av de utländska doktoranderna.

Nöjdheten är också högre bland doktorander som kommit längre i sin forskarutbildning. I gruppen som påbörjade sin forskarutbildning hösten 2019 eller tidigare svarar 18 procent att det har fungerat mycket bra att arbeta med avhandlingen på distans. Motsvarande andel bland doktoranderna som påbörjat sin forskarutbildning under coronapandemin under hösten 2020 är bara 9 procent.

En tänkbar förklaring till skillnaderna är att doktorander som kommit längre in i sin forskarutbildning i högre utsträckning har hunnit etablera kontakter med andra doktorander och seniora forskare. De är därför mindre beroende av den vardagliga spontana interaktionen i forskargruppen för att vara en del av forskarutbildningsmiljön.

Figur 5. Hur tycker du att det sammantaget har fungerat att arbeta med avhandlingen eller motsvarande på distans under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

Många doktorander upplever att mängden handledning har minskat

En viktig del i forskarutbildningen är handledningen av det egna avhandlingsarbetet. UKÄ har ställt frågor om handledningens omfattning under coronapandemin och hur doktoranderna har uppfattat att handledningens kvalitet har påverkats av coronapandemin. På frågan

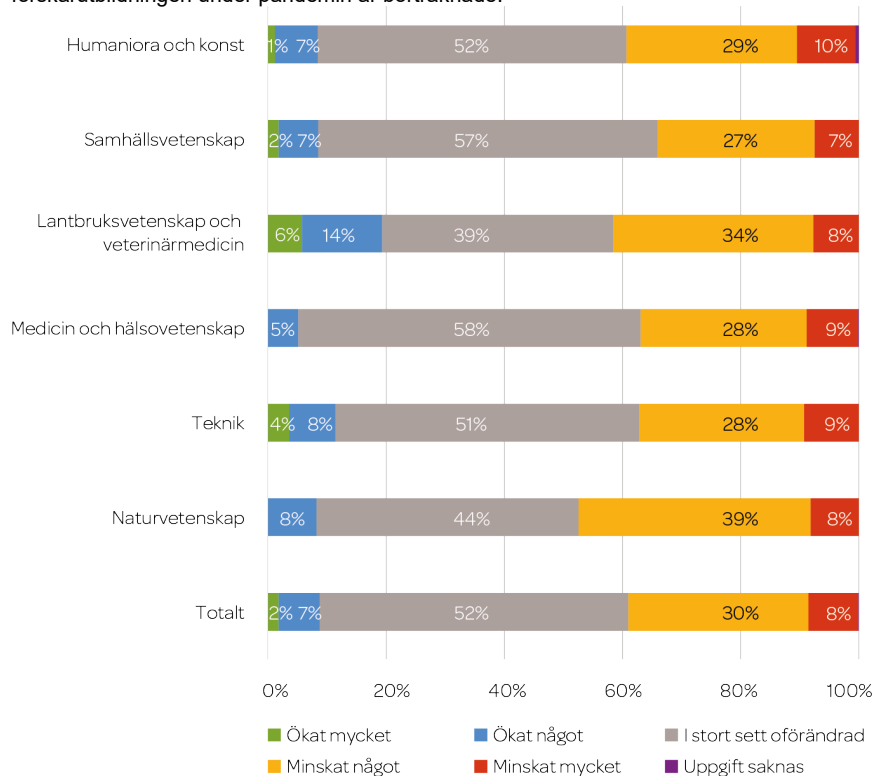
”Hur har mängden handledning förändrats under pandemin jämfört med tidigare?” svarar 52 procent av doktoranderna att mängden handledning varit i stort sett oförändrad. Men 30 procent svarar att mängden handledning minskat något och 8 procent svarar att den minskat mycket.

Citat om handledningen

”Jag har tvingats till en negativ självständighet som har upplevts mycket isolerande och tidskrävande, eftersom jag i brist på handledning tvingats upprepa experiment som annars hade kunnat undvikas.”

Det finns också en mindre grupp doktorander, cirka 10 procent, som i stället uppger att mängden handledning har ökat något eller mycket. De variationer som finns mellan olika forskningsämnesområden är små och det finns inga könsskillnader eller skillnader mellan svenska och utländska doktorander.

Figur 6. Hur har mängden handledning förändrats under pandemin jämfört med tidigare? Andel (procent) av antalet svarande doktorander. De som uppgett att de påbörjat forskarutbildningen under pandemin är borträknade.

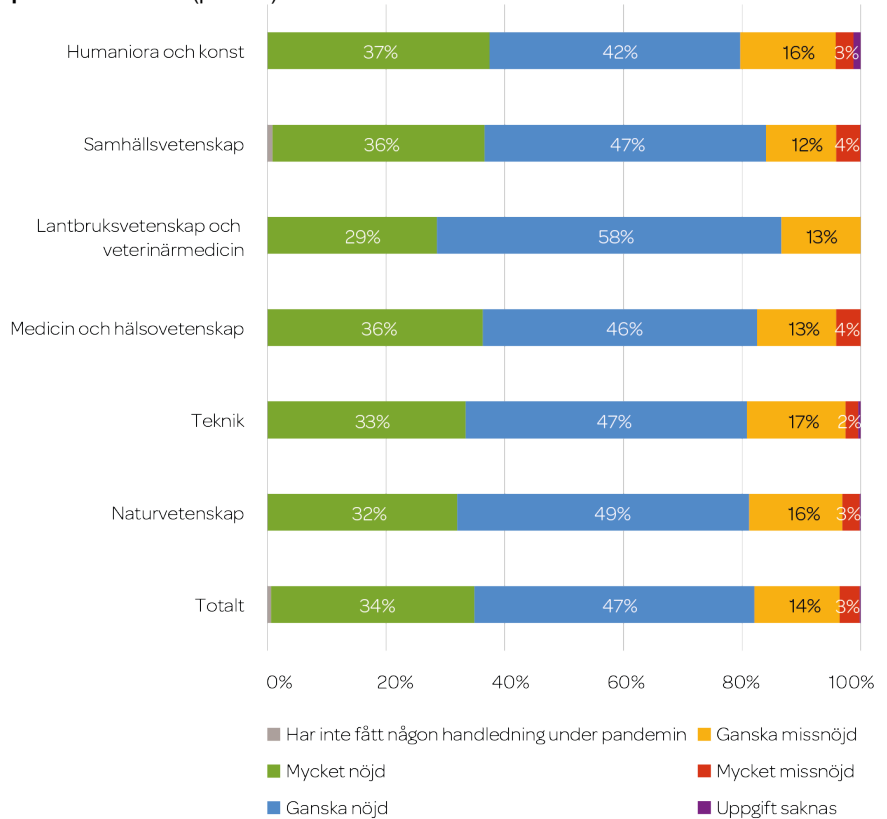

De flesta är nöjda med kvaliteten på handledningen

På frågan ”Hur nöjd eller missnöjd är du med kvaliteten på din handledning under pandemin?” svarar 81 procent av doktoranderna att de är ganska eller mycket nöjda med kvaliteten på handledningen under coronapandemin. Resultatet bekräftas av tidigare undersökningar som

också pekar på att många doktorander är nöjda med hur handledningen har fungerat under coronapandemin exempelvis genom att handledarna har erbjudit fler och flexiblare handledningsmöten.¹⁴

Figur 7. Hur nöjd eller missnöjd är du med kvaliteten på din handledning under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

Men även om de flesta av dem som besvarat enkäten är nöjda med handledningen under coronapandemin finns det också en liten grupp doktorander (17 procent) som är ganska eller mycket missnöjda. Tänkbara förklaringar, som påtalats i tidigare undersökningar, kan vara att pandemin i vissa fall förvärrat en redan ansträngd relation mellan doktorand och handledare.¹⁵ Det finns också undersökningar som visar på att en del handledare själva upplever att handledningen på distans inte har fungerat lika bra som tidigare.¹⁶ Från studenthåll har påpekats att förutsättningarna för handledarna att ge handledning har påverkats av coronapandemin. Omställningen till distansundervisning, och den extra arbetsinsats det har inneburit, har i vissa fall påverkat handledarnas tillgänglighet. Även faktorer kopplade till hemarbetet, exempelvis

¹⁴ UKÄ (2021) *Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser*, rapport 2021:5, s. 44.

¹⁵ UKÄ (2021) *Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser*, rapport 2021:5, s. 44.

¹⁶ *Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen*, registreringsnummer 51-00435-20.

hemmavarande barn, kan ha påverkat handledningssituationen.¹⁷ Liknande svårigheter har lyfts fram även i internationella undersökningar av hur forskarutbildningen har påverkats av coronapandemin. Av en brittisk undersökning framgår att 37 procent av handledarna upplever att det varit svårt att handleda i hemmet på grund av störande moment.¹⁸ Trots vissa variationer finns inga skillnader mellan forskningsämnesområden eller skillnader kopplade till kön, studiestart eller mellan utländska och svenska doktorander.

En splittrad bild av hur kontakten med andra doktorander har fungerat under coronapandemin

Det är viktigt att som doktorand under forskarutbildningen få tillgång till en forskarutbildningsmiljö som bidrar till ämnesmässig fördjupning och bredd. I forskarutbildningsmiljön förs vetenskapliga samtal med andra doktorander och med seniora forskare. Samtalen tränar doktoranderna i att pröva olika vetenskapliga argument och ställa dem mot varandra. UKÄ:s utvärderingar har visat att en aktiv forskarutbildningsmiljö är viktig för forskarutbildningens kvalitet.¹⁹ Coronapandemin har påverkat forskningsmiljöerna och mötesplatser för vetenskapliga samtal har förändrats. UKÄ har därför ställt frågor om hur doktoranderna har upplevt att coronapandemin har påverkat forskarutbildningsmiljöerna och interaktionen med andra doktorander.

På frågan om hur kontakten med andra doktorander har fungerat under coronapandemin svarar 46 procent att den har fungerat ganska eller mycket dåligt. Nästan lika många, 45 procent, väljer något av alternativen ganska bra eller mycket bra.

Citat om kontakten med andra doktorander

”Vi som började ht 2020 vet ju knappt vad det innebär att arbeta på en institution, vilken jargong eller kultur som finns. Ingen inskolning i forskarvärlden eller bland andra doktorander. DET är den riktiga förlusten.”

Resultatet ger alltså en splittrad bild – en lika stor andel av doktoranderna uppger att kontakten har fungerat bra som de som uppger att den har fungerat dåligt. Det finns små skillnader i en jämförelse mellan olika forskningsämnesområden, tid för studiestart, kön och mellan svenska och utländska doktorander.

¹⁷ <https://sfs.se/new-report-consequences-for-doctoral-students-due-to-the-corona-pandemic/>.

¹⁸ UK Research Supervision Survey2021 Report, <http://www.ukcge.ac.uk/uk-research-supervision-survey.aspx>.

¹⁹ UKÄ (2019) *Små forskarutbildningsmiljöer. Utmaningar och framgångsfaktorer*, rapport 2019:17, s. 13.

Hälften av doktoranderna tycker att kontakten med forskare har fungerat bra, men nästan lika många är missnöjda

Inte bara doktorander utan också seniora forskare ingår i forskarutbildningsmiljön. I undersökningen ingick därför också en fråga om hur doktoranderna upplevt kontakten med andra forskare under coronapandemin. Hälften av doktoranderna (50 procent) svarar att kontakten med andra forskare har fungerat ganska eller mycket bra. Men det finns också doktorander som är mer missnöjda. Nästan lika många (45 procent) svarar att kontakten har fungerat ganska eller mycket dåligt.

Citat om kontakten med andra forskare

”Är orolig för att den intellektuella utvecklingen blivit sämre på grund av nästintill obefintlig kontakt med andra forskare.”

En jämförelse mellan forskningsämnesområdena visar på några skillnader. Av doktoranderna inom humaniora och konst har 18 procent svarat att kontakten med andra forskare under coronapandemin har fungerat mycket dåligt. Det kan jämföras med doktorander inom lantbrukskunskap och veterinärmedicin, där enbart 5 procent valt det här svarsalternativet. Det finns inga skillnader beroende på tid för studiestart, kön eller mellan svenska och utländska doktorander.

Många doktorander har saknat forskarutbildningsmiljöns intellektuella utbyte under coronapandemin

Tidigare undersökningar visar att en del doktorander uppger att deras avhandlingsarbete påverkats negativt som följd av ett minskat intellektuellt utbyte i forskarutbildningsmiljön.²⁰ Även den här undersökningen visar att en del av aktiviteten i forskarutbildningsmiljöerna har påverkats negativt av coronapandemin. Exempelvis uppger 18 procent av doktoranderna att seminarier vid heminstitutionen har skjutits upp eller ställts in och en lika hög andel svarar att externa seminarier har skjutits upp eller ställts in som följd av coronapandemin.²¹

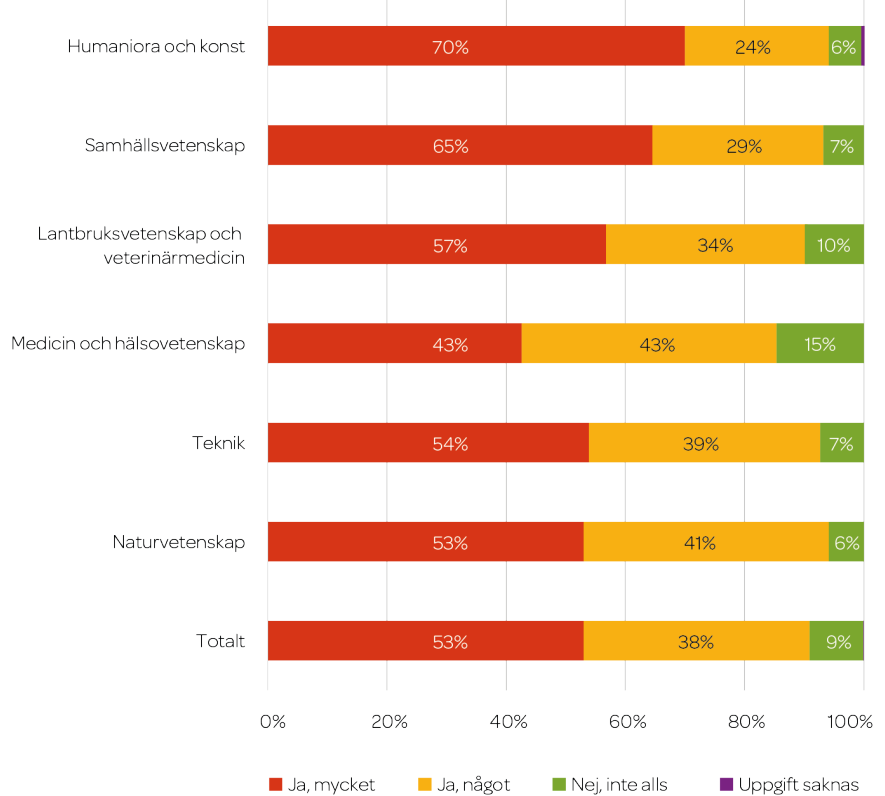
På frågan om doktoranderna under coronapandemin har saknat det intellektuella utbytet i forskarutbildningsmiljön svarar en klar majoritet (91 procent) ja. Men det finns skillnader mellan olika forskningsämnesområden. Bland doktoranderna inom humaniora och

²⁰ UKÄ (2021) *Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser*, rapport 2021:5, s. 41.

²¹ Se fråga 6 i enkäten ”Har något av nedanstående ställts in eller senarelagts som en konsekvens av pandemin?”

konst svarar 70 procent att de har saknat det intellektuella utbytet i forskarutbildningsmiljön mycket. Det kan jämföras med doktorander inom medicin och hälsovetenskap, där enbart 43 procent valt samma svarsalternativ.

Figur 8. Har du saknat det intellektuella utbytet i studie- och forskningsmiljön under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

En tänkbar förklaring kan vara att doktorandernas upplevelser har påverkats av i vilken mån de har befunnit sig på campus eller om de har genomfört sina forskarstudier på distans under coronapandemin. Som framgår av undersökningen har doktorander inom humaniora och konst i hög utsträckning genomfört utbildningen på distans och de uttrycker en stor saknad. Doktorander inom medicin och hälsovetenskap (som uttrycker mindre saknad) har däremot genomfört en stor del av utbildningen på campus under coronapandemin. I andra avseenden (tid för studiestart, kön eller mellan utländska och svenska doktorander) är skillnaderna små.

Det finns flera internationella studier som har undersökt hur coronapandemin har påverkat doktorandernas kontakter med andra forskare och det intellektuella utbytet inom forskarutbildningsmiljön. Till exempel visar en undersökning gjord av doktorandkåren vid Helsingfors universitet att 6 procent av de tillfrågade doktoranderna inte haft någon kontakt med andra doktorander eller forskare under de

senaste två veckorna.²² En amerikansk undersökning pekar på att avsaknaden av möten med andra forskare har varit hinder i forskarstudierna för många doktorander, och att det finns en oro för att den lägre aktiviteten i forskarutbildningsmiljön ska försena avhandlingsarbetet.²³

Citat om det intellektuella utbytet

”Jag upplever de centrala delarna i min utbildning (handledning, avhandlingsarbete) har fungerat bra. Det är framför allt möjligheten att knyta kontakter, både utanför och inom den egna institutionen, som har upphört. Hemmiljön är långt ifrån lika stimulerande som arbetsplatsen.”

Majoriteten av doktoranderna har behövt ställa in eller senarelägga moment i forskarutbildningen

UKÄ har också ställt frågor om i vilken omfattning doktoranderna försenats i sin forskarutbildning på grund av coronapandemin. På frågan ”Har du behövt ställa in eller senarelägga något moment i din forskarutbildning som en konsekvens av pandemin?” svarade majoriteten (58 procent) ja. Det finns skillnader om man jämför doktorander inom olika forskningsämnesområden. Bland doktorander inom humaniora och konst uppger 70 procent att de har behövt ställa in eller senarelägga moment i forskarutbildningen som en konsekvens av coronapandemin. Motsvarande andel av doktorander inom teknik är 51 procent.

Det finns inga könsskillnader eller skillnader mellan svenska och utländska doktorander. Däremot finns det skillnader som hänger samman med studiestart. Bland de doktorander som påbörjade sin forskarutbildning 2019 eller tidigare uppger 61 procent att de behövt senarelägga eller ställa in moment i forskarutbildningen som en konsekvens av coronapandemin. Motsvarande andel bland dem som påbörjade sin forskarutbildning hösten 2020 är 37 procent. En tänkbar förklaring till skillnaden kan vara att doktorander som befinner sig i början av sin forskarutbildning i högre utsträckning har kunnat anpassa sig till de nya förutsättningar som coronapandemin har inneburit jämfört med dem som kommit längre in i forskarutbildningen.

Inställda utlandsvistelser, arkiv och biblioteksbesök

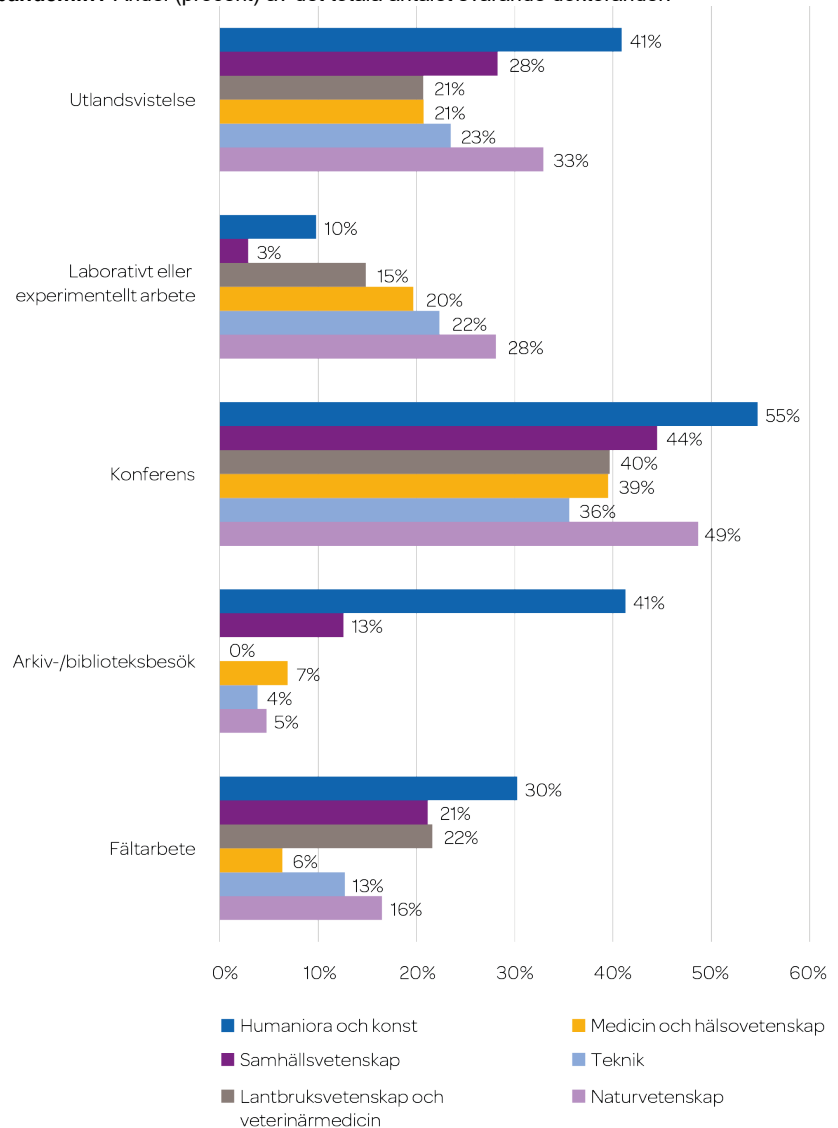
För att få en tydligare bild av vilka moment under forskarutbildningen som har försvårats på grund av coronapandemin ställde UKÄ också en

²² HYVÄT survey on COVID-19 impact on doctoral studies at the University of Helsinki https://blogs.helsinki.fi/phd-association/files/2020/05/HYVA%CC%88T_COVID_survey_results.pdf.

²³ Obstacles That May Result in Delayed Degrees for Graduate and Professional Students during the COVID-19 Pandemic <https://escholarship.org/uc/item/8d46b49s>.

fråga om vilka delar av forskarutbildningen som försenats eller senarelagts. Frågan är en flervalsfråga och det har varit möjligt att markera flera svarsalternativ.

Figur 9. Har något av nedanstående ställts in eller senarelagts som en konsekvens av pandemin? Andel (procent) av det totala antalet svarande doktorander.

Undersökningen visar att det finns stora skillnader mellan olika forskningsämnesområden. Sammanlagt 41 procent av doktoranderna inom humaniora och konst uppger att de behövt ställa in eller senarelägga en utlandsvistelse. Det kan jämföras med 21 procent av doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. Det är vanligt att doktorander inom humaniora och konst, framför allt doktorander i språk, tillbringar en del av forskarutbildningen vid universitet utomlands. Men även för doktorander inom andra forskningsämnesområden ingår ofta en längre utlandsvistelse som en del i forskarutbildningen. En tidigare kartläggning

av UKÄ har visat att 30 procent av dem som tog ut en doktorsexamen 2019 hade genomfört en del av sin forskarutbildning utomlands.²⁴

Mer än hälften (55 procent) av doktoranderna inom humaniora och konst samt 49 procent av doktoranderna i naturvetenskap svarar också att de ställt in eller senarelagt deltagande i konferens som följd av coronapandemin. Inställda konferenser och utlandsvistelser innebär att doktorandernas möjligheter att få presentera och diskutera sin forskning samt att ta del av andras forskning i nationella och internationella sammanhang har minskat.

Citat om utlandsvistelser

”Framför allt utlandsvistelser har omöjliggjorts (studerar internationella exempel) men även arkiv i Sverige har varit svåra att få tillgång till.”

Doktorander inom humaniora är i hög utsträckning beroende av arkiv och bibliotek för att samla in material till sitt avhandlingsarbete. Bland dem svarade 41 procent att de har behövt ställa in sådana besök. En förklaring kan vara att de nationella arkiven kraftigt begränsat tillgängligheten till sina samlingar under coronapandemin.

Materialinsamlingen till avhandlingsarbetet har fungerat för majoriteten, men för en del har den försvårats av coronapandemin

Medan doktorander inom humaniora och konst är beroende av arkiv, bibliotek och utbyten vid utländska universitet för att bedriva sitt avhandlingsarbete, är doktorander inom teknik och naturvetenskap i hög utsträckning beroende av laborationslokaler. Undersökningen visar att materialinsamlingen till avhandlingsarbetet har fungerat betydligt bättre för doktorander inom naturvetenskap och teknik samt medicin och hälsovetenskap jämfört med dem inom humaniora och konst.

Citat om laborationer

”Mitt projekt handlar mest om laborativt arbete, men det har gått att utföra ändå. Det har väl mest varit osäkerheten som bidragit till en viss stress eller oro ibland, men inte till några kritiska nivåer.”

Majoriteten av doktoranderna inom naturvetenskap har kunnat genomföra laborativt och experimentellt arbete i planerad omfattning. Även doktorander inom teknik samt medicin och hälsovetenskap har i

²⁴ UKÄ (2021) *Universitet och högskolor, årsrapport 2021*, rapport 2021:17.

hög utsträckning kunnat samla in material till sitt avhandlingsarbete. Men en mindre grupp har upplevt svårigheter. Mellan 20 och 30 procent av doktoranderna inom de här forskningsämnesområdena svarar att de har tvingats ställa in eller senarelägga laborativt eller experimentellt arbete.

Andra sätt att samla in material till avhandlingsarbetet är genom fältarbete eller exkursion. Inställt eller uppskjutet fältarbete eller exkursion har drabbat doktorander inom humaniora och konst i högst utsträckning. 30 procent inom den här gruppen svarar att de tvingats skjuta upp eller ställa in sådana moment. Motsvarande andel för doktorander inom samhällsvetenskap samt inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin är drygt 20 procent.

Citat om fältarbete utomlands

”Unable to conduct fieldwork outside Sweden. This will affect my empirical materials as I have no opportunity to travel to collect my research data.”

Den sammantagna bilden är att såväl materialinsamling till avhandlingsarbetet som det vetenskapliga samtalet i forskningsmiljöerna och utbytet med andra forskningsmiljöer har påverkats av coronapandemin. Även om mycket har fungerat väl visar undersökningen att hinder för materialinsamling har förekommit inom samtliga forskningsämnesområden. Hindren har varit störst för doktorander inom humaniora och konst, men problemen har också funnits inom andra ämnesområden. Undersökningen bekräftar därmed resultat från tidigare undersökningar som visar att materialinsamling har varit ett problem för många forskare under coronapandemin.²⁵

En observation är att den materialinsamling som har inneburit att doktoranderna behövt söka sig utanför campus (till arkiv och bibliotek eller genom fältstudier) har inneburit störst svårigheter. Den materialinsamling som har skett på campus (via laborationer och experiment) verkar ha fungerat bättre. Lärosätena förefaller därmed ha lyckats väl med att organisera den verksamhet som ägt rum i de egna lokalerna, så att doktoranderna har kunnat bedriva sitt avhandlingsarbete ungefär som planerat även under coronapandemin.

Internationella samarbeten har minskat

Coronapandemin har på olika sätt försvårat resor mellan länder och som framgår av resultaten ovan har många doktorander tvingats ställa in eller skjuta upp utlandsvistelser. På frågan om hur omfattningen av

²⁵ Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen, registreringsnummer 51-00435-20.

internationella samarbeten i forskarutbildningen har påverkats under coronapandemin svarar 41 procent av doktoranderna att de internationella samarbetena har minskat eller upphört. Resultatet ligger i linje med tidigare undersökningar som visar att omfattningen av de internationella samarbetena har minskat under coronapandemin.²⁶

Citat om internationella samarbeten

”Min forskning har inte direkt påverkats, men förseningar hos samarbetspartner i andra länder (på grund av stängda laborationslokaler till exempel) har sekundärt påverkat mig (brist på analysdata). Så har det funnits stress och oro.”

Men bilden är splittrad. Ungefär en fjärdedel av doktoranderna (27 procent) svarar att internationella samarbeten förblivit på ungefär samma nivå som innan coronapandemin eller till och med ökat. Det visar att internationella samarbeten i många fall kan bedrivas utan fysisk mobilitet.

Citat om internationella samarbeten

”Jag upplever att det blivit lättare att komma i kontakt med andra forskare och akademiker (framför allt från utlandet) som följd av att folk är lättare att få tag på och har en låg tröskel till att ta en diskussion via videomöte. Det känns som att många är socialt svälfödda och gärna knyter nya kontakter. Tidigare har många varit upptagna med resor och annat och därmed svåra att få tag på. Nu verkar folk vara mycket mer tillgängliga, vilket varit mycket positivt.”

Det finns inga skillnader beroende på forskningsämnesområde, tid för studiestart, kön eller om doktoranderna är svenska eller utländska.

En fjärdedel av doktoranderna har behövt ändra forskningsinriktning som följd av coronapandemin

På frågan om doktoranden som en konsekvens av coronapandemin har behövt ändra forskningsinriktningen, till exempel ändrat metoden för materialinsamling eller lagt till nya forskningsfrågor, svarar 73 procent nej. För de allra flesta har coronapandemin alltså inte inneburit en förändrad forskningsinriktning. Men en dryg fjärdedel (27 procent) uppger att de, helt eller delvis, har behövt ändra sin forskningsinriktning som en konsekvens av coronapandemin.

²⁶ Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen, registreringsnummer 51-00435-20.

Citat om förändrad inriktning i avhandlingen

”Förändrat metodupplägg för datainsamling och samarbeten på grund av pandemin. Detta har eventuellt förbättrat metoden, men att designa om mitt forskningsprojekt har tagit en del extra tid.”

Resultatet ligger i linje med tidigare undersökningar. I UKÄ:s undersökning av coronapandemins konsekvenser på forskningen svarade 24 procent att de hade behövt ändra mycket eller väldigt mycket i sin forskningsinriktning som följd av coronapandemin.²⁷ Det finns inga skillnader mellan olika forskningsämnesområden, könsskillnader, skillnader beroende på studiestart eller skillnader mellan utländska och svenska doktorander.

²⁷ Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen, registreringsnummer 51-00435-20.

Doktorandernas arbetsmiljö och hälsa under coronapandemin

Några viktiga resultat:

- En majoritet av doktoranderna är nöjd med kontakten med arbetsgivare och handledare, utrustningen för hemarbete och stödet de har fått för att kunna följa Folkhälsomyndighetens råd och rekommendationer.
- Doktoranderna saknar forskarutbildningens sociala delar och hälsobesvären har ökat, framför allt stress och oro.
- De flesta har inte uppsökt stöd från företagshälsovården under coronapandemin, men de som gjort det är nöjda.
- De flesta som behöver stöd utifrån en funktionsnedsättning får det.
- Doktorandernas medbestämmande har varit svagt under coronapandemin.

Inledning

Coronapandemin har medfört olika påfrestningar och förändringar för både arbetsliv och privatliv. Folkhälsomyndigheten varnade redan under våren 2020 för att:

... en övergång till distansundervisning och distansarbete, men också händelser som permittering och arbetslöshet, medför en förändrad vardag där det kan vara svårt att upprätthålla hälsosamma rutiner och levnadsvanor.²⁸

Hälsobesvär under coronapandemin kan antingen vara en direkt följd av sjukdom i covid-19, vara kopplade till covid-19 eller ha uppstått av andra orsaker. Doktoranders hälsa, liksom hälsosituationen för studenter i stort, har under de senaste åren varit ämne för både debatter och rapporter. Ett exempel är Fackförbundet ST:s och Sveriges förenade studentkårers rapport *Hur mår doktoranden*, där det bland annat framgår

²⁸ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/c/covid-19-pandemins-tankbara-konsekvenser-pa-folkhalsan/>.

att många doktorander har återkommande sömnbesvär orsakade av arbetsrelaterad stress, ångest och oro.²⁹

I den här undersökningen har UKÄ ställt frågor både om hälsobesvär orsakade av covid-19 och om upplevelserna av andra hälsobesvär. UKÄ har även ställt frågor om doktorandernas kontakt med studenthälsovården och företagshälsovården samt om doktorandernas upplevelser av stöd och information från arbetsgivaren. Frågor har också ställts om stöd till doktorander med funktionsnedsättningar och doktorandernas möjlighet till medinflytande under coronapandemin.

Bra kontakt med arbetsgivare och handledare och de flesta är nöjda med stödet de har fått för att kunna följa Folkhälsomyndighetens råd och rekommendationer

På frågan om hur nöjd eller missnöjd doktoranden är med distanskontakten med arbetsgivare och handledare under coronapandemin har över 80 procent av doktoranderna svarat att de är ganska eller mycket nöjda. En klar majoritet (78 procent) svarar också att de är mycket eller ganska nöjda med det stöd och den information de fått för att kunna följa Folkhälsomyndighetens allmänna råd och rekommendationer. De flesta (56 procent) är även nöjda med den utrustning för hemarbete (till exempel datorutrustning, skrivbord och stol) som arbetsgivaren har tillhandahållit.

Citat om att vara utländsk doktorand

”As a researcher with foreign background, I am lacking necessary measures or experience for understanding, interpreting and finding the information properly. As a result, I felt confused and disconnected during the most time of the pandemic.”

Nöjdheten är högre bland de svenska doktoranderna än bland de utländska. Medan 34 procent av de svenska doktoranderna svarar att de är mycket nöjda med det stöd och den information de fått, är motsvarande andel bland de utländska doktoranderna enbart 19 procent. Det finns i övrigt inga skillnader mellan olika forskningsämnesområden, könsskillnader eller skillnader beroende på studiestart.

²⁹ <https://sfs.se/wp-content/uploads/2021/03/Rapport-hur-ma%CC%8Ardoktoranden.pdf>).

Men doktoranderna saknar forskarutbildningens sociala delar

Arbetsutrustning, information och stöd att följa smittskyddsrestriktionerna har alltså överlag fungerat väl för majoriteten av doktoranderna under coronapandemin. Men även andra delar av doktorandernas arbetsmiljö har påverkats av coronapandemin. För att få en uppfattning om hur den psykosociala arbetsmiljön har fungerat har UKÄ har ställt frågor om hur doktoranderna upplevt den sociala interaktionen med andra doktorander under coronapandemin. Som svar på frågan om doktoranden har saknat forskarutbildningens sociala delar under coronapandemin svarar nästan 90 procent att de saknat den mycket eller något.

Citat om de sociala delar av forskarutbildningen

”Kurser, undervisning och liknande funkar bra, samt majoriteten av möten och administration. Det största problemet är alla inställda sociala och mindre officiella kontakter.”

Det finns inga skillnader mellan olika forskningsämnesområden. Däremot finns en skillnad mellan de doktorander som påbörjade sin forskarutbildning under hösten 2020 jämfört med dem som påbörjade sin forskarutbildning under hösten 2019 eller tidigare. Av de förstnämnda svarar 74 procent ”ja, mycket” på frågan om de saknat utbildningens sociala delar. Motsvarande andel för dem som påbörjade forskarutbildningen hösten 2019 eller tidigare är 58 procent. En förklaring till skillnaden kan vara att de doktorander som påbörjade forskarutbildningen hösten 2019 eller tidigare i högre utsträckning hade hunnit etablera sociala kontakter med andra doktorander och kunnat behålla dem under coronapandemin.

Citat om att påbörja forskarutbildningen under coronapandemin

”På grund av bristen på social kontakt och att inte ha kommit in i någon gemenskap (började forskarutbildningen under pandemin), har motivationen minskar kraftigt och bidragit till tankar om att eventuellt hoppa av utbildningen.”

Det finns inga skillnader i hur män och kvinnor har besvarat frågan. Men utländska doktorander uttrycker en större saknad än svenska doktorander. 71 procent av de utländska doktoranderna svarar att de i hög utsträckning saknat den sociala delen av forskarutbildningen jämfört med 53 procent av de svenska.

Hälsobesvärerna har ökat, framförallt stress och oro

Tidigare undersökningar har visat att studenternas fysiska och psykiska hälsa har påverkats negativt av coronapandemin och att isoleringen som hemarbetet inneburit har orsakat oro och nedstämdhet.³⁰ På frågan om doktoranden haft långvariga hälsobesvär av covid-19 som påverkat studierna svarar 93 procent nej. Men många har upplevt en ökning av andra hälsobesvär. Över 70 procent av doktoranderna har upplevt en ökning av något eller flera av hälsobesvärerna stress, oro, sömnsvårigheter, huvudvärk, värk i kroppen och nedstämdhet. Stress och oro är de hälsobesvär som flest doktorander (61 procent) upplever har ökat under coronapandemin.

Citat om stress och oro

”Det har varit helt omöjligt att bedriva forskning på ett normalt sätt under pandemin så klart. Jag har haft det väldigt tufft att jobba hemifrån med barnet hemma, en partner som också jobbar hemma osv. Och stress och oro under året har också gjort det svårt att koncentrera mig på avhandlingen.”

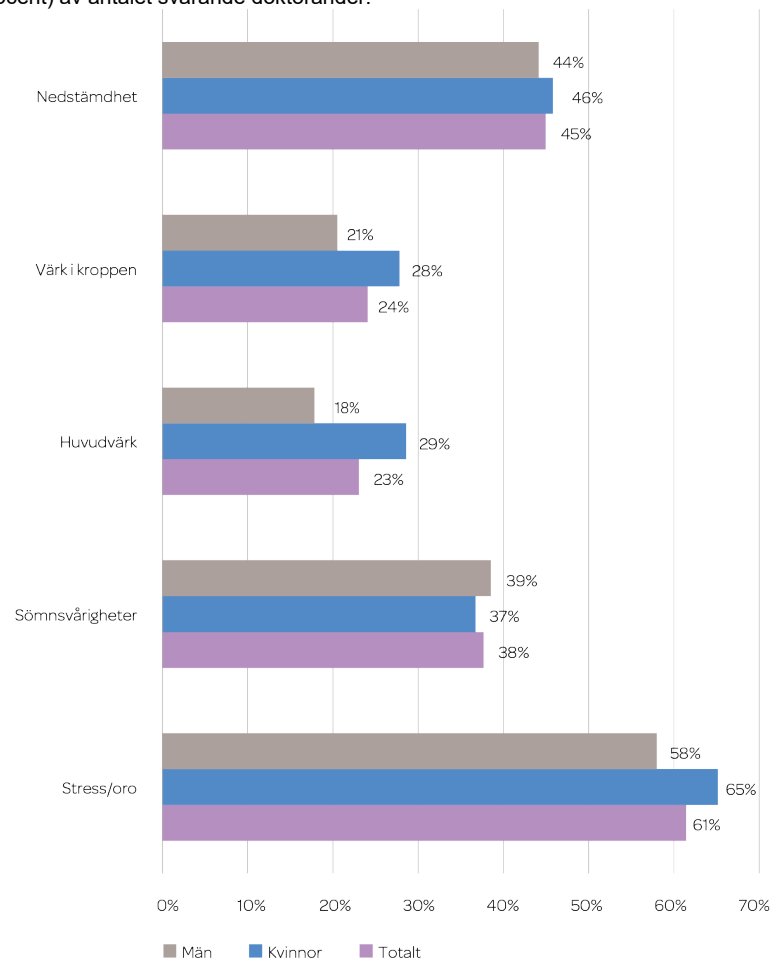
Men även andra hälsobesvär har ökat. 59 procent av doktoranderna inom humaniora och konst svarar att de upplevt en ökad nedstämdhet under coronapandemin. Motsvarande andel för doktorander inom medicin och hälsovetenskap är 30 procent. En förklaring till skillnaden mellan forskningsämnesområdena kan vara att doktorander inom medicin och hälsovetenskap under coronapandemin har bedrivit en hög andel av sin forskarutbildning på campus. Doktorander inom humaniora och konst har i stället troligtvis varit mer isolerade eftersom de arbetat i hemmet.

Av de utländska doktoranderna svarar 75 procent att de har upplevt en ökning av stress och oro, vilket kan jämföras med ungefär hälften (53 procent) av de svenska doktoranderna. Tidigare undersökningar pekar på att tänkbara förklaringar till skillnaden kan vara att utländska doktorander (utöver den stress och oro som drabbat doktorandkollektivet som helhet) också känt oro för hur deras visum påverkas när forskarutbildningen genomförs på distans, hur situationen i hemlandet har sett ut och oro för att den svenska coronastrategin skiljt sig från strategin i deras hemländer.³¹ Skillnaderna mellan doktoranderna när det gäller tid för studiestart och kön är små.

³⁰ UKÄ (2021) Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser, rapport 2021:5, s. 41ff.

³¹ UKÄ (2021) Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser, rapport 2021:5.

Figur 10. Har du upplevt en ökning av nedanstående hälsobesvär under pandemin?
Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

De flesta har inte uppsökt företagshälsovården eller studenthälsovården under coronapandemin

I en tidigare kartläggning från UKÄ framgår att doktoranders tillgång till studenthälsovård och företagshälsovård varierar mellan olika lärosäten.³² För att få en tydligare bild av doktorandernas hälsa och mående och tillgång till stöd har UKÄ ställt frågor om doktoranderna vänt sig till studenthälsovård eller företagshälsovård under coronapandemin, om de har fått stöd och hur de upplevt det.

Undersökningen visar att trots ökad stress och oro har de flesta av doktoranderna inte vänt sig till studenthälsovård eller företagshälsovård för att få stöd under coronapandemin. De som har vänt sig till studenthälsovård och företagshälsovård är dock nöjda med det stöd de har fått.

³² UKÄ (2020) *Studenthälsovården vid Sveriges universitet och högskolor*, registreringsnummer 111-589-19.

De flesta som behöver stöd utifrån en funktionsnedsättning får stöd

Enligt diskrimineringslagens bestämmelser ska högskolorna inom ramen för sin verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter för studenter som deltar i eller söker till verksamheten oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionsnedsättning.³³

UKÄ har därför ställt frågor om det stöd som doktorander med funktionsnedsättning fått från lärosätet under coronapandemin. Av de doktorander som utifrån en funktionsnedsättning behövt extra stöd för att kunna bedriva sin forskarutbildning har 44 procent fått hela eller stora delar av sitt sökta stöd tillgodosett. Ytterligare 38 procent svarar att de till viss del har fått det sökta stödet och 16 procent svarar att de inte alls har fått det stöd de sökt från lärosätet. Det finns inga skillnader i en jämförelse mellan olika forskningsämnesområden, tid för studiestart, kön eller mellan svenska och utländska doktorander.

Svagt medinflytande under coronapandemin

Ytterligare en aspekt av doktorandernas upplevelser av forskarutbildningen under coronapandemin är deras möjlighet att kunna påverka sin utbildning. Av högskolelagen (1992:1434) framgår att studenterna har rätt att utöva inflytande över utbildningen vid högskolorna. Högskolorna ska också verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. På frågan ”I vilken grad har du inom dina forskarstudier haft medinflytande på institutionen under pandemin?” svarar 82 procent av doktoranderna att de i liten, eller mycket liten, grad eller inte alls haft medinflytande på institutionen under coronapandemin.

Frågor om medinflytande ställdes också i Doktorandspegeln 2016. Då uppgav 70 procent av doktoranderna att de i liten, eller mycket liten, grad eller inte alls haft medinflytande på institutionen. Doktorandernas upplevelser av medinflytande har med andra ord varit lågt redan innan coronapandemin, och resultaten från Doktorandspegeln 2021 visar att coronapandemin inte har förbättrat doktorandernas möjlighet till medinflytande.

³³ Diskrimineringslagen (2008:567).

Arbetsbelastning och förseningar under coronapandemin

Några viktiga resultat:

- De flesta har inte lagt ned mer tid på undervisning under coronapandemin jämfört med tidigare.
- Nästan hälften har följt den individuella studieplanen i samma takt som planerat, men för många har det gått långsammare och en klar majoritet känner oro för att inte hinna forskarutbildningen inom utsatt tid.
- De flesta som ansökt om förlängning av doktorandtjänst har fått det.

Inledning

Den sammanlagda anställningstiden för en doktorand är reglerad i lag och får inte vara längre än vad som motsvarar en utbildning på forskarnivå på heltid under fyra år. Forskarutbildningen är i hög utsträckning skraddarsydd för att passa den enskilda doktorandens avhandlingsarbete och tidplanen för forskarutbildningen finns dokumenterad i den individuella studieplanen. För att få en uppfattning om doktoranderna har kunnat fullfölja sin utbildning i planerad takt under coronapandemin har UKÄ frågat om doktoranderna har kunnat följa tidplanen i den individuella studieplanen, om de tror att de kommer att bli försenade och om de har ansökt (och beviljats) förlängning av doktorandanställningen.

De flesta inte lagt ned mer tid på undervisning under coronapandemin jämfört med tidigare

Vid sidan av arbetet med den egna avhandlingen är det många doktorander som undervisar på deltid under sin forskarutbildningstid. Tidigare undersökningar har visat att omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin har inneburit ett merarbete för lärare vid högskolan. Många lärare upplever att distansundervisningen krävt ett större förarbete och efterarbete jämfört

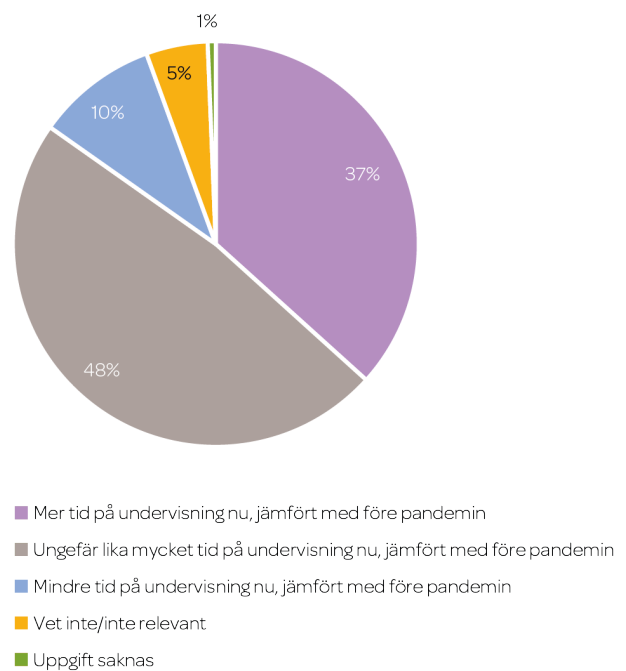
med undervisning på campus. Det har inneburit att undervisningen tagit mer tid i anspråk, tid som ibland har tagits från den egna forskningen.³⁴

Citat om undervisningen

”För min del har framför allt undervisning och examinationer på kurser där jag har undervisat tagit mycket tid i anspråk, och den tiden har inte motsvarat förlängningen av doktorandanställningen.”

På frågan ”Hur mycket tid har du sammantaget lagt på undervisning jämfört med före pandemin?” svarar 58 procent att de lagt lika mycket (eller mindre) tid på undervisning jämfört med före coronapandemin. Majoriteten av doktoranderna har med andra ord inte lagt ned mer tid på undervisning än tidigare. Men det finns också en grupp doktorander (37 procent) som svarar att undervisningen har tagit mer tid i anspråk jämfört med före coronapandemin.

Figur 11. Hur mycket tid har du sammantaget lagt på undervisning jämfört med före pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander som svarat att de har erfarenhet av att undervisa både före och under pandemin.

Det finns också vissa skillnader mellan olika forskningsämnesområden. Bland doktorander inom samhällsvetenskap svarar 45 procent att de har lagt ned mer tid på undervisning. Motsvarande andel bland doktorander inom medicin och hälsovetenskap är 22 procent. Det finns däremot inga

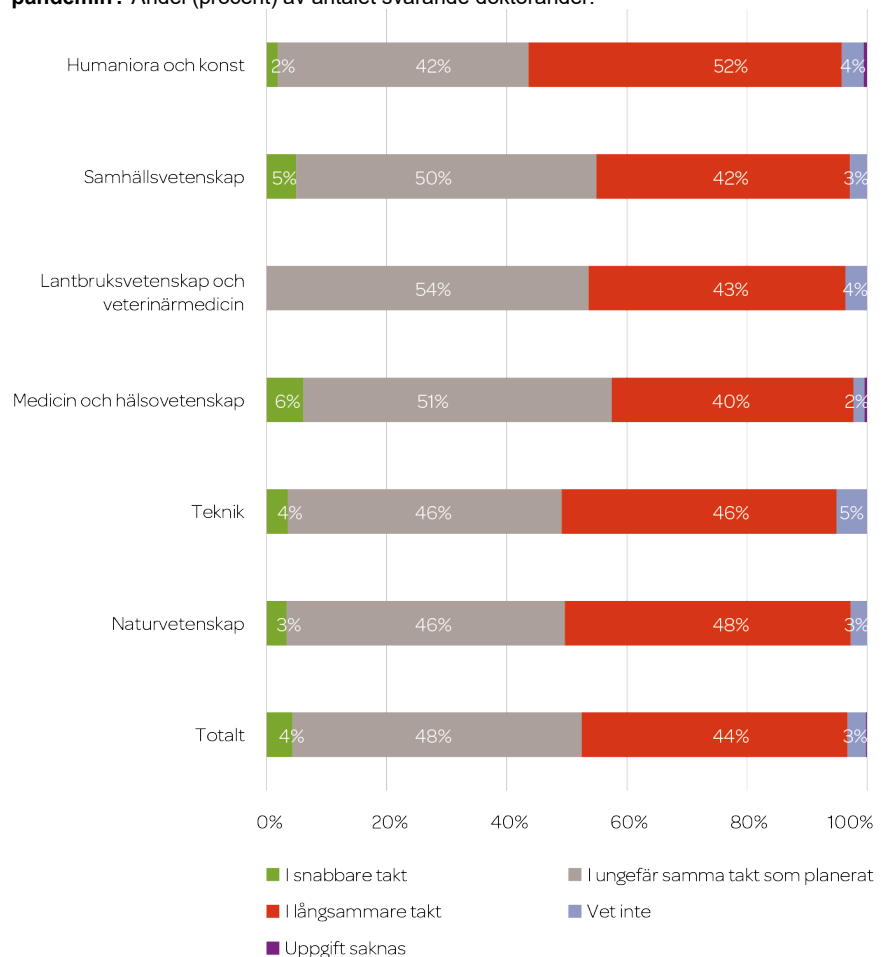
³⁴ UKÄ (2021) Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser, rapport 2021:5, s. 20 ff. Se även Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen, registreringsnummer 51-00435-20.

könsskillnader, skillnader beroende på studiestart eller mellan svenska och utländska doktorander.

Nästan hälften har följt den individuella studieplanen i samma takt som planerat, men för många har det gått långsammare

För att få en tydligare bild av hur coronapandemin har påverkat doktorandernas möjlighet att hålla planerad takt i forskarutbildningen har UKÄ frågat om doktoranderna har följt tidplanen i den individuella studieplanen. 48 procent svarade att de följt den individuella studieplanen i ungefär samma takt som planerat, medan 44 procent svarade att det har gått långsammare. Svaren skiljer sig bara marginellt i en jämförelse mellan olika forskningsämnesområden. Resultaten visar därmed att forskarutbildningen har kunnat fortgå ungefär som planerat för ungefär hälften av doktoranderna trots coronapandemin.

Figur 12. I vilken takt har du följt studieplanen för din forskarutbildning under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

Det finns en del skillnader beroende på studiestart. Av dem som påbörjat sin forskarutbildning innan coronapandemin svarade 47 procent att de följt den individuella studieplanen i samma takt som planerat, medan

motsvarande andel bland dem som påbörjade forskarutbildning höstterminen 2020 var 57 procent. En tänkbar förklaring är att det för doktorander som just påbörjat sin forskarutbildning har funnits en större möjlighet att välja att genomföra moment som fungerat trots smittskyddsrestriktionerna. Doktorander som kommit längre in i utbildningen är sannolikt något mindre flexibla.

Det finns ingen skillnad mellan hur män och kvinnor har svarat. Däremot finns skillnader mellan svenska och utländska doktorander. Mer än hälften av de utländska doktoranderna (54 procent) svarar att de följt den individuella studieplanen i långsammare takt än planerat. Motsvarande andel bland de svenska doktoranderna är 38 procent. De utländska doktoranderna har alltså blivit mer försenade av coronapandemin än de svenska.

En klar majoritet känner oro för att inte hinna forskarutbildningen inom utsatt tid

På frågan ”Har du varit orolig för att hinna med din forskarutbildning inom utsatt tid?” svarade en klar majoritet av doktoranderna (77 procent) att de varit mycket, ganska eller lite oroliga för att inte hinna klart med forskarutbildningen i tid. Enbart 23 procent svarade att de inte alls varit oroliga för att hinna med forskarutbildningen inom utsatt tid. Även tidigare undersökningar visar att många doktorander upplever att åren som doktorand inte räcker till för att fullgöra forskarutbildningen och att skriva klart avhandlingen.³⁵ Resultaten bör därför tolkas med försiktighet och kan inte enbart ses som en effekt av coronapandemin.

Citat om oro och stress

”Coronapandemin har fungerat som en katalysator för stress och utmattning. Problemen fanns där innan pandemin, ja, men intensifierades markant från mars 2020. Så pass att jag blivit tvungen att sjukskriva mig för utmattningssyndrom.”

Svaren skiljer sig i en jämförelse mellan olika forskningsämnesområden. Bland doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap svarade 32 procent att de inte alls var oroliga för att hinna med forskarutbildningen i tid, i jämförelse med 13 procent inom humaniora och konst. Och omvänt svarade 37 procent av doktoranderna inom humaniora och konst att de var mycket oroliga för att inte hinna i tid, i jämförelse med 16 procent inom medicin och hälsovetenskap. Det finns inga skillnader utifrån studiestart, kön eller mellan utländska och svenska doktorander.

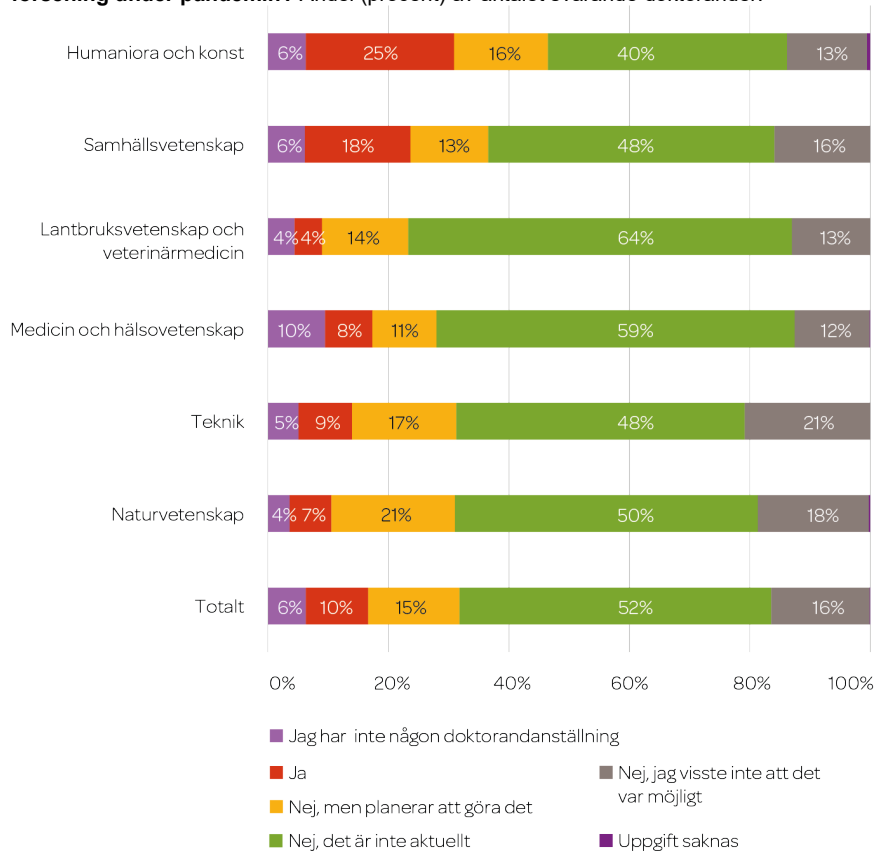
³⁵ Högskoleverket (2008) *Doktorandspegeln 2008*, rapport 2008:23, UKÄ (2016) *Doktorandspegeln 2016*, rapport 2016:18.

Att doktorander känner oro för att inte hinna slutföra forskarutbildningen i tid, på grund av coronapandemin, är inte unikt för Sverige. Liknande farhågor har lyfts i rapporter från andra länder, till exempel i Norge där en nationell undersökning visar att 70 procent av doktoranderna tror att de kommer att bli försenade.³⁶

De flesta som har ansökt om förlängning av doktorandanställning har fått det

Doktorander som inte hinner med sin forskarutbildning inom utsatt tid har möjlighet att ansöka om förlängning av doktorandanställningen. Diskussionen om förlängning av doktoranders doktorandanställning på grund av coronapandemin har förts både i Sverige och i andra länder.³⁷ På frågan ”Har du ansökt om förlängning av din doktorandanställning på grund av försening under pandemin?” svarade majoriteten (52 procent) att det inte var aktuellt.

Figur 13. Har du ansökt om förlängning av din doktorandanställning på grund av försening under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

³⁶ Et akademisk annerledesår Konsekvenser og håndtering av koronapandemien ved norske universiteter og høyskoler, <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2737339/NIFUrapport2021-9.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.

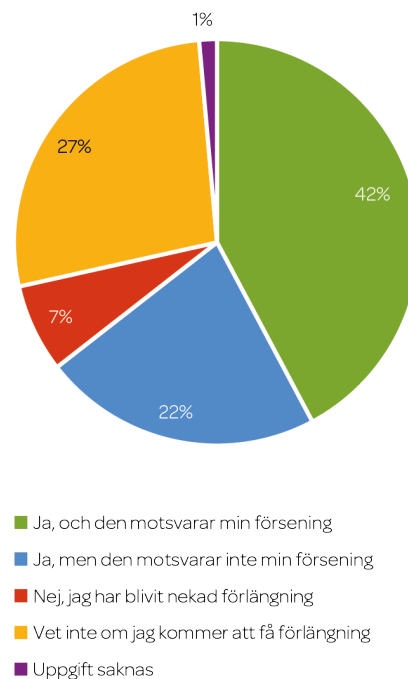
³⁷ <https://universitetslararen.se/2020/11/12/forlang-doktorandernas-utbildning-med-anledning-av-corona/>. NIFU (2021) Et akademisk annerledesår Konsekvenser og håndtering av koronapandemien ved norske universiteter og høyskoler, <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2737339/NIFUrapport2021-9.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.

Men en fjärdedel av doktoranderna (25 procent) svarade att de antingen planerade (15 procent) att ansöka om förlängning eller redan hade ansökt (10 procent). Det innebär att en fjärdedel av doktoranderna har gjort bedömningen att coronapandemin har inneburit sådana hinder i avhandlingsarbetet att det motiverar en förlängning av doktorandanställningen.

Det finns skillnader mellan olika forskningsämnesområden. 41 procent av doktoranderna inom humaniora svarade att de antingen hade ansökt om förlängning eller planerade att göra det. Motsvarande andel av doktorander inom medicin och hälsovetenskap är 19 procent. Undersökningen visar att doktorander inom humaniora och konst i högre utsträckning tvingats senarelägga eller ställa in moment i forskarutbildningen på grund av coronapandemin, vilket kan förklara skillnaden.

Det fanns inga könsskillnader, men däremot skillnader mellan svenska och utländska doktorander. Bland de utländska doktoranderna var det 34 procent som svarade att de antingen ansökt om förlängning eller planerade att göra det. Motsvarande andel bland de svenska doktoranderna var 21 procent.

Figur 14. Har du fått förlängning av din doktorandanställning på grund av försening under pandemin? Andel (procent) av antalet svarande doktorander.

UKÄ har också frågat om doktoranderna beviljats förlängning på grund av försening under coronapandemin. 42 procent av dem som ansökt om förlängning svarade att de fått förlängning och att den motsvarade förseningen. 22 procent svarade att de fått förlängning men att den inte motsvarade förseningen. Ytterligare 27 procent svarade att de ännu inte

fått besked om en eventuell förlängning. En mindre grupp doktorander (7 procent) svarade att de hade fått avslag på sin ansökan. Det innebär att en klar majoritet av dem som ansökt om förlängning har beviljats det. Det finns inga könsskillnader, skillnader mellan olika forskningsämnesområden eller skillnader mellan utländska och svenska doktorander.

Doktorandernas sammantagna bedömning av forskarutbildningen under coronapandemin

Några viktiga resultat:

- Majoriteten ger forskarutbildningen ett gott omdöme under coronapandemin, men det finns skillnader mellan olika forskningsämnesområden.
- Doktorander inom medicin och hälsovetenskap är minst oroliga inför framtiden.
- De utländska doktoranderna är mest oroliga inför framtiden.

Inledning

En forskarutbildning sker under en avgränsad period och ska lägga grunden för en framtida karriär inom eller utanför högskolan. Därför är det viktigt att ta reda på hur doktoranderna upplever sin forskarutbildning och hur de tror att coronapandemin kommer att påverka deras karriärutveckling.

De flesta nöjda med sin forskarutbildning

I tidigare doktorandspeglar har doktoranderna fått ge ett sammanfattande omdöme om hela forskarutbildningen. I 2021 års doktorandspegel har samma fråga ställts, men med fokus på forskarutbildningen under coronapandemin. På frågan ”Vilket sammanfattande omdöme skulle du ge din forskarutbildning under pandemin?” svarade 71 procent av doktoranderna att forskarutbildningen antingen var mycket eller ganska bra. Trots de svårigheter coronapandemin har inneburit ger alltså majoriteten av doktoranderna forskarutbildningen ett gott sammanfattande omdöme. Men det finns också doktorander som är missnöjda. Nära 30 procent svarar att deras forskarutbildning varit ganska eller mycket dålig under coronapandemin.

Doktorander inom medicin och hälsovetenskap samt inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin är mest positiva. Drygt 20 procent svarar att forskarutbildningen har varit mycket bra under coronapandemin. Motsvarande andel bland doktoranderna inom humaniora och konst är 10 procent, och 39 procent svarade att

forskarutbildningen var ganska eller mycket dålig. Det finns inga könsskillnader, skillnader beroende på studiestart eller skillnader mellan svenska och utländska doktorander.

I Doktorandspegeln 2016 frågade UKÄ vilket sammanfattande omdöme doktoranden gav forskarutbildningen som helhet (det vill säga inte enbart under det senaste året som i årets enkätundersökning). I

Doktorandspegeln 2016 gav totalt 86 procent av doktoranderna sin forskarutbildning omdömet bra eller mycket bra. Det kan jämföras med 71 procent under coronapandemin. I den tidigare doktorandspegeln svarade 14 procent av doktoranderna att forskarutbildningen var dålig eller mycket dålig. Motsvarande andel under coronapandemin är 29 procent.

Trots att många doktorander fortsatt sina forskarstudier under coronapandemin med kurser, avhandlingsarbete, seminarier, handledning och disputationer, ger de alltså forskarutbildningen ett sämre omdöme jämfört med doktorander i tidigare undersökningar.

Doktorander inom medicin och hälsovetenskap är minst oroliga inför framtiden

UKÄ har också ställt frågor om doktorandernas syn på framtiden. På frågan ”Hur tror du att pandemin kommer att påverka din karriärsutveckling?” svarade 45 procent att de trodde att möjligheterna var i stort sett oförändrade och 4 procent att de trodde att möjligheterna hade förbättrats på grund av coronapandemin. Trots att nästan hälften av doktoranderna tror att coronapandemin antingen inte påverkat deras framtida karriärmöjligheter eller förbättrat dem, finns det också doktorander som är mer pessimistiska. En dryg fjärdedel (29 procent) svarade att de trodde att deras möjligheter hade försämrats.

Citat om karriärsutvecklingen

”Vi ska som forskarstuderande bygga upp vårt kontaktnät inför framtida arbetsmöjligheter. Dessa möjligheter har totalt försvunnit. Att delta på konferens för att dels lära känna nya kollegor, dels lära sig mera inom ämnet och vad som händer inom forskningsvärlden har i princip upphört. Jag upplever denna situation som tragisk.”

Det finns också skillnader mellan forskningsämnesområdena. 39 procent av doktoranderna inom humaniora och konst svarade att de trodde att deras möjligheter försämrats på grund av coronapandemin. Det kan jämföras med 21 procent av doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap. En tänkbar förklaring till skillnaden kan vara att forskningsanslag har ökat till medicinsk forskning under coronapandemin genom särskilda satsningar, och behovet av arbetskraft

inom hälso- och sjukvårdssektorn har aktualiserats. Kultursektorn har däremot påverkats negativt av coronapandemins effekter.

Utländska doktorander är mest oroliga inför framtiden

Det finns också skillnader mellan hur utländska och svenska doktorander uppfattar sina framtida karriärmöjligheter. Bara 28 procent av de utländska doktoranderna tror att deras möjligheter i stort är oförändrade. Motsvarande andel för de svenska doktoranderna är 57 procent. Dessutom svarade 43 procent av de utländska doktoranderna (i jämförelse med 21 procent av de svenska) att de trodde att deras möjligheter har försämrats som följd av coronapandemin. Det finns inga könsskillnader eller skillnader beroende på studiestart.

Avslutande diskussion

Doktorandspegeln 2021 syftar till att få en bild av hur coronapandemin har påverkat forskarutbildningens kvalitet och doktorandernas arbetsmiljö och hälsa. Den är en nationell enkätundersökning som fokuserar på doktorandernas upplevelser av hur det har varit att genomföra forskarutbildningen under coronapandemin. UKÄ har ställt frågor om hur distansarbetet – med digitala seminarier, handledning och forskarutbildningskurser – har fungerat och om doktoranderna upplever att kvaliteten har påverkats av att aktiviteterna har genomförts på distans.

Frågor har också ställts om materialinsamlingen till avhandlingsarbetet, om den har påverkats av coronapandemin, om doktoranderna tror att coronapandemin kommer att försena deras avhandlingsarbete och hur doktoranderna tror att coronapandemin kommer att påverka deras framtida karriärmöjligheter. Frågor har ställts om doktorandernas hälsa och mående samt i vilken utsträckning de har behövt extra stöd under coronapandemin och om de har fått det. I det här kapitlet sammanfattas de viktigaste resultaten från undersökningen.

Det mesta har trots allt fungerat

Undersökningen visar att majoriteten av doktoranderna tycker att det har fungerat bra att arbeta med avhandlingen på distans. Även om många menar att mängden handledning har minskat under coronapandemin är de flesta nöjda med kvaliteten på den handledning de har fått. De flesta är också nöjda med digitala forskarutbildningskurser, seminarier och disputationer, och ungefär hälften svarar att de är nöjda med den digitala kontakten med andra doktorander och forskare.

Majoriteten av doktoranderna är även nöjda med den arbetsutrustning för hemarbete som de har haft tillgång till under coronapandemin och de flesta uppger att de har haft en bra kontakt med arbetsgivare. Informationen de har fått för att kunna följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer har varit tillräcklig och de flesta som sökt stöd hos företagshälsovård eller studenthälsa under coronapandemin är nöjda med det stöd de har fått.

En del doktorander har försenats i sitt avhandlingsarbete på grund av coronapandemin. Undersökningen visar att en fjärdedel av doktoranderna har ansökt (eller kommer att ansöka) om förlängning av sin doktorandtjänst och att majoriteten av ansökningarna har beviljats. Sammantaget visar undersökningen att lärosätena överlag har förmått hantera de svårigheter som coronapandemin har inneburit på ett sätt som doktoranderna är nöjda med.

Coronapandemin har medfört problem att samla in material och forskarutbildningsmiljöerna har påverkats negativt

Men även om resultaten på ett övergripande plan är positiva visar undersökningen att coronapandemin också har inneburit svårigheter. Omfattningen av internationella samarbeten har sjunkit, och även om nästan hälften är nöjda med de digitala kontakterna med andra doktorander och forskare är nästan lika många missnöjda. Nästan alla som besvarat enkäten uppger också att de saknat det intellektuella utbytet och sociala sammanhanget i forskarutbildningsmiljöerna.

För en del doktorander, framför allt inom laborativa ämnen, har forskarutbildningen kunnat fortskrida ungefär som vanligt. Men mer än hälften av doktoranderna uppger att de har behövt ställa in eller senarelägga moment i forskarutbildningen. Det handlar i stor utsträckning om doktorander som är beroende av materialinsamling som sker utanför campus genom till exempel fältarbeten, exkursioner, utlandsvistelser och arkivbesök. Sådan materialinsamling har försenats av coronapandemin. För många har avhandlingsarbetet därför gått långsammare än planerat och en fjärdedel av doktoranderna uppger att de behövt ändra inriktningen i avhandlingen som följd av coronapandemin.

Skillnader i upplevelser kan kopplas till olika forskningsämnesområden

Undersökningen visar på tydliga skillnader mellan hur doktorander inom olika forskningsämnesområden har upplevt att det har varit att genomföra forskarutbildningen under coronapandemin. På ett övergripande plan kan konstateras att de doktorander som genomfört minst andel av sin forskarutbildning på distans är mest nöjda. De är också mest nöjda med de delar som genomförts på distans. Tydligast är resultatet för doktorander inom medicin och hälsovetenskap. Det är en grupp som i hög grad uppger att de har genomfört sin forskarutbildning på campus. Det är också en grupp som genomgående är mer nöjd än andra grupper med hur det har fungerat att genomföra forskarutbildningen under coronapandemin.

De doktorander som är minst nöjda med hur det har fungerat att genomföra forskarutbildningen under coronapandemin är de som har genomfört störst andel av forskarutbildningen (upp till 100 procent) på distans. I den här gruppen, som bland annat omfattar doktorander inom humaniora och konst, är missnöjet och oron stor. Det är en grupp som nästan inte alls befunnit sig på campus under coronapandemin. Forskarutbildningen har i stället genomförts i hemmet, och de svårigheter som hemarbetet har inneburit – med en otillräcklig digital infrastruktur och störande moment i hemmiljön – har drabbat doktorandgruppen extra hårt. Det är också den här doktorandgruppen

som saknar det intellektuella utbytet i forskarutbildningsmiljön mest. Doktorander inom humaniora och konst uppger även i högre utsträckning än andra doktorandgrupper att de har tvingats ställa in eller senarelägga moment i forskarutbildningen. Det handlar bland annat om inställda utlandsvistelser och att materialinsamlingen till avhandlingsarbetet inte har gått att genomföra som planerat.

Stora skillnader mellan utländska och svenska doktoranders upplevelser

Det finns också skillnader mellan hur svenska och utländska doktorander har upplevt forskarutbildningen under coronapandemin. De utländska doktoranderna har genomgående mer negativa erfarenheter. Undersökningen visar att de har upplevt större svårigheter att arbeta på distans och att strukturera sin studietid under coronapandemin jämfört med de svenska doktoranderna. De är mindre nöjda med det stöd och den information de fått från lärosätena och de uppger i högre utsträckning att de har saknat de sociala delarna av forskarutbildningen.

Undersökningen visar också att de utländska doktoranderna har upplevt en kraftigare ökning av stress och oro under coronapandemin jämfört med de svenska doktoranderna och de har haft svårare att följa den planerade takten i den individuella studieplanen. De utländska doktoranderna är också mer pessimistiska inför framtiden.

Inga könsskillnader och få skillnader beroende på studiestart

Undersökningen visar däremot inte på några tydliga skillnader mellan hur män och kvinnor upplevt att det har varit att vara doktorand under coronapandemin. Det finns heller inga stora skillnader i hur nybörjardoktorander besvarat enkäten jämfört med dem som kommit längre i sina forskarstudier.

Oro för försening som följd av coronapandemin

Undersökningen visar att 44 procent av doktoranderna har följt den individuella studieplanen i en långsammare takt än planerat och nästan 80 procent uppger att de känt oro över att inte hinna klart med forskarutbildningen i tid. Men trots ökad stress och oro svarar drygt hälften av doktoranderna att det inte är aktuellt att ansöka om förlängning av doktorandanställningen. Det tyder på att majoriteten ändå har kunnat fullfölja sin forskarutbildning utan betydande hinder under coronapandemin. Och att över hälften av doktoranderna som ansökt om förlängning av doktorandanställningen har fått det, kan tolkas som att lärosätena har förmått hantera de svårigheter som andra delar av doktorandkollektivet har stått inför.

Avslutande reflektioner

Avslutningsvis uppmärksammas i rapporten några områden där coronapandemins konsekvenser kan komma att få mer långtgående effekter och som därför bör följas upp.

Coronapandemins långsiktiga effekter på forskarutbildningens kvalitet bör följas upp av lärosätena

Som visats i tidigare undersökningar har forskningsmiljön betydelse för forskningen och forskarutbildningens kvalitet. En aktiv forskarutbildningsmiljö ger doktoranderna tillgång till olika forskningsperspektiv och de vetenskapliga diskussionerna ger doktoranderna träning i att granska andras forskning och pröva olika argument mot varandra. En välfungerande forskarutbildningsmiljö är också ett viktigt stöd i arbetet med den egna doktorsavhandlingen.³⁸ Resultaten från undersökningen visar att aktiviteten i forskarutbildningsmiljöerna har minskat under coronapandemin. Seminarier och konferenser har ställts in och många doktorander upplever att de har fått mindre handledning än tidigare. Inflödet och utflödet i forskarutbildningsmiljöerna genom internationella utbyten har sjunkit, och det intellektuella utbytet mellan doktorander samt mellan doktorander och seniora forskare har begränsats.

Effekterna är särskilt märkbara för dem som genomfört huvuddelen av forskarutbildningen på distans. Men även de doktorander som genomfört stora delar av forskarutbildningen på campus under coronapandemin uppger att aktiviteten i forskarutbildningsmiljöerna har sjunkit. Det är fortfarande för tidigt att avgöra vilka långsiktiga effekter det minskade intellektuella utbytet kommer att få för forskarutbildningens kvalitet. Men tidigare undersökningar visar att det finns en oro bland seniora forskare för att de minskade kontakterna med andra forskare och avsaknaden av fysiska möten på sikt kommer att leda till minskad produktivitet och försämrad kvalitet i forskningen.³⁹ UKÄ menar att coronapandemins långsiktiga effekter på forskarutbildningens kvalitet bör följas upp av lärosätena som en integrerad del av deras kvalitetsansvar.

Coronapandemins långsiktiga effekter på genomströmningen i forskarutbildningen kommer att följas upp av UKÄ

Även om materialinsamlingen har fungerat överraskande väl för majoriteten av doktoranderna visar undersökningen att en del

³⁸ UKÄ (2019) *Små forskarutbildningsmiljöer. Utmaningar och framgångsfaktorer*, rapport 2019:17. Se även sammanställning av lärosätenas egna forskningsutvärderingar i UKÄ (2019) *Granskning av lärosätenas kvalitetssäkring av forskning – rapportering av analys- och metodutvecklingsarbete*, rapport 2019:6.

³⁹ *Statistisk analys – Coronapandemins konsekvenser på forskningen*, registreringsnummer 51-00435-20.

doktorander har hindrats i sitt avhandlingsarbete av de smittskyddsrestriktioner som coronapandemin har inneburit. Särskilt hårt drabbade är doktorander inom humaniora och konst. Stängda arkiv och bibliotek samt inställda utlandsvistelser har försvårat avhandlingsarbetet för den här doktorandgruppen. Även andra doktorandgrupper har haft svårigheter med att samla in material till avhandlingsarbetet. Sådana svårigheter kan få flera effekter och av de doktorander som har besvarat enkäten uppger en fjärdedel att de har ändrat inriktning i avhandlingsarbetet som en konsekvens av coronapandemin.

Hinder i materialinsamling och en ändrad inriktning i avhandlingen kan förväntas innebära förseningar i avhandlingsarbetet, och av undersökningen framgår att en fjärdedel av doktoranderna som besvarat enkäten har ansökt, eller kommer att ansöka, om förlängning av sin doktorandtjänst. Sammantaget kan det förväntas få konsekvenser på genomströmningen i forskarutbildningen som blir tydliga först på några års sikt. UKÄ kommer att följa upp coronapandemins långsiktiga effekter på forskarutbildningen, bland annat med avseende på genomströmningen.

Coronapandemins långsiktiga effekter på doktorandernas hälsa bör följas upp av lärosätena

Undersökningen visar på en hög stress och oro bland doktoranderna över hur de ska hinna med avhandlingsarbetet i tid. Tidigare undersökningar har visat att doktorander redan innan coronapandemin var en personalgrupp vid lärosätena som upplevde stor stress.⁴⁰ Den höga oron kan därför inte enbart ses som en konsekvens av coronapandemin. Men coronapandemin har också inneburit en ökad isolering och ensamhet för många doktorander. Det är inte bara intellektuella samtal med andra doktorander och seniora forskare som har minskat, utan också de sociala kontakterna inom forskargruppen.

Undersökningen visar att de utländska doktoranderna är särskilt hårt drabbade. De har genomgående mer negativa upplevelser av att bedriva forskarstudier under coronapandemin och de är också mer negativa inför framtiden än de svenska doktoranderna. UKÄ menar att coronapandemins långsiktiga effekter på doktorandernas hälsa bör följas upp av lärosätena.

⁴⁰ Högskoleverket (2008) *Doktorandspegeln 2008*, rapport 2008:23, UKÄ (2016) *Doktorandspegeln 2016*, rapport 2016:18. Se även ST och SFS (2021) *Hur mår doktoranden? En rapport från fackförbundet ST och SFS doktorandkommitté om forskarstuderandes psykosociala arbetsmiljö*.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

